

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ — ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ — ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΣΥΝΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΪΙΑ.

Δέν υπάρχει απόστασις μεταξύ τῶν ἀτομικῶν ἐνεργειῶν, τὴν ὁποίαν δέν σμικρύνει ὁ δραστήριος συναγωνισμὸς, προσεγγίζων τὰ δύο αὐτῆς ἄκρα. Δυνατὸν ταῦτα νὰ ἀπέχωσιν ἔτι πολὺ, ἀλλὰ βεβαίως τὰ παλαιὰ ὅρια τῆς διαχωρίσεως ἀναγκάζονται νὰ μετατεθῶσιν εἰς ἐγγύτερα πρὸς πρὸς τοὺς συναγωνιζομένους σημεῖα. Λάβετε ὑπ' ὄψιν τὸν ἐμπορικὸν συναγωνισμὸν καὶ ἀρχίσατε τὴν σύγκρισιν ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκατέρωθεν ἀφετηρίας. Οἱ μεγάλοι δέν εἶναι τόσον ὑπέρτεροι ἅμα διὰ τοῦ συναγωνισμοῦ πολλαπλασιασθῶσι, καὶ οἱ μικροὶ τόσον ἄσημοι ὅταν διὰ τοῦ συναγωνισμοῦ ἀναβιβασθῶσι.

Τὸ ἀτομικὸν τοῦτο φαινόμενον εἶναι νόμος φυσικὸς δι' ὅλα τὰ ὄντα τὰ τελειοποιήτεως δεκτικά, καὶ ἀποτελεῖ πρὸ πάντων κληρὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Παρατηροῦμεν αὐτὸ εἰσερχόμενον εἰς ὅλας τὰς διατυπώσεις αὐτῆς, ἀπὸ τῆς ἀτομικωτέρας ἐπόψεως μέχρι τῆς ἐθνικωτέρας. Αἱ ὀμάδες τῶν ἀνθρώπων ὑπενδίδουσιν εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν νόμων τῆς φύσεώς των μετὰ τῆς αὐτῆς πειθαρχίας, τὴν ὁποίαν παρατηροῦμεν εἰς τὰ κατὰ μέρος ἄτομα. Τὰ αὐτὰ ἐλατήρια, αἱ αὐταὶ ἀρεταὶ καὶ αἱ αὐταὶ καχίαι. Ἐἷς ἀνθρώπος ἀπέναντι ἑτέρου κυριεύεται ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀμίλλης καὶ μεγαλουργεῖ. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἔθνη ἐγείρονται ἐπὶ ἔθνῶν, ὀδηγούμενα ὑπὸ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀνάγκης, τῶν δύο τούτων αἰωνίων φανῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Ὑψιστος ἔθεσεν ὡς κέντρα συναθροίσεως ἐν τῷ πελάγει

τῶν ἀνθρωπίνων τυχῶν. Ὅπου αὐταὶ τείνουσι πρὸς ζωὴν καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν, οἱ φανοὶ φεγγοβολοῦσιν εἰς ἀποστάσεις μακρὰς· ὅπου εἶναι καταδεδικασμένοι εἰς τὴν ἀπὸ τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων ποινὴν τῆς παρακμῆς, οἱ φανοὶ σκοτίζονται καὶ τὸ ρεῦμα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς ἀναγκάζεται νὰ μετατεθῆ.

Δὲν ἔχω σκοπὸν ἵνα πραγματευθῶ τὸν ὅλον τοῦτον κύκλον τῶν ἐθνικῶν περιόδων. Μὴ ἀρκεῖ ἡ οἰκονομικὴ ἔποψις αὐτοῦ καὶ ἰδιαιτέρως κατὰ τὸ σημεῖον, καθ' ὃ ἡ ἀμιλλα, τὸ κράμμα τοῦτο τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀνάγκης, ἐπιτείνει τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις τῶν συναγωνιζομένων πρὸς ἀλληλα ἐθῶν. Κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ὅλη τῶν ἀγῶνων ἡ διεύθυνσις τείνει πρὸς ἰσορροπίαν. Ἀποτελεῖται, τρόπον τινα, ἡ στιγμὴ ἐκείνη τῆς πάλης, καθ' ἣν οἱ θεαταὶ τῶν πανηγυρικῶν ἀγῶνων θαυμάζουσιν ἀμφοτέρους τοὺς παλαιστάς. Οὐχὶ ἔτι δὲν ὑπάρχουσι καὶ πτώσεις ἐθνῶν, ὅπως καὶ πτώσεις ἀτόμων. Ἄλλ' ἐνῶ τῶν τελευταίων τὸ θέαμα εἶναι ἄμεσον, ἐπὶ τῶν πρώτων ἀπαιτεῖται νὰ ἀναβῆ τις εἰς τὴν ἱστορικὴν κλίμακα, ἵνα μετρήσῃ ὀπισθεν τοῦ τοὺς ἀναβαίνοντα καὶ καταβαίνοντα λαοῦς.

Μεταξὺ ὅλων τῶν νεωτέρων ἐθνῶν ἀναμφισβητήτως βιομηχανικώτερον καὶ ἐμπορικώτερον εἶναι τὸ Ἀγγλικόν. Ὑπῆρξεν περίοδος ἐν τοῖς τελευταίοις ἑκατὸν ἔτεσι, καθ' ἣν ἡ ἐμπορο-βιομηχανικὴ δύναμις τοῦ ἀντεμετράτο πρὸς ὅλην ὁμοῦ τοῦ λοιποῦ κόσμου. Ὅθεν εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ἡμετέρου θέματος, τῆς βαθμῆδὸν ἐπερχομένης συναγωνιστικῆς ἰσορροπίας, δὲν ὑπάρχει ἔθνος προσφορώτερον τοῦ Ἀγγλικοῦ, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις. Βεβαίως προεχώρησε τοῦτο καὶ προχωρεῖ ἔτι κατὰ πολὺ, ἀλλὰ τὴν πρόοδόν του ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας ἡ πρόοδος τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ μάλιστα ἐνιαχοῦ ὅπως συμβαίνει μεταξὺ ἀνθρώπων τρεχόντων, τῶν ὁποίων οἱ δεῦτεροι πατῶσι τὰς ἐμβάδας τῶν πρώτων. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ North British Review γράφει κατὰ Νοέμβριον 1852 τὰ ἀκόλουθα:

«Ἐχομεν ἤδη, λέγει ὁ Ἀγγλος συγγραφεὺς, πολλοὺς ἀντιπάλους ἐν χώραις καθ' ἃς πρὸ τριάκοντα ἐτῶν εἶχομεν οὐδένα· ἐπρομηθεύομεν ἄλλοτε ἔθνη, τὰ ὅποια ἤδη παράγουσι, ἐν μέρει ἢ καθ' ὅλοκληρίαν, τὰ ἀναγκαῖα αὐτοῖς βιομηχανήματα· εἶχομεν ἄλλοτε τὸ μονοπώλιον πολλῶν ἀγορῶν, ἐν αἷς ἤδη ἀπαντῶμεν νεωτέρους συναγωνιστὰς πωλοῦντας εὐθηνότερον. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς οἰκουμένης ἀποστέλλομεν μόνας τὰς ποσότητας ἐκείνας τῶν ἐμπορευμάτων, τὰς ὁποίας δὲν δύνανται ἔτι οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν νὰ προμηθεύσωσι. Ἐξάγομεν ἤδη πρὸς τὰς μᾶλλον μεμακρυσμένας καὶ μὴ παραγωγικὰς χώρας μεγαλείτερα ἢ ἄλλοτε ποσὰ τῶν προϊόντων τῆς ἡμετέρας βιομηχανίας. Ἡ Ἀσία καὶ ἡ Ἀμερικὴ ἀναλόγως δέχονται πλείωτερα καὶ ἡ Εὐρώπη ὀλιγώτερα. Αἱ χῶραι αἵτινες ἄλλοτε ἐζήτουν παρ' ἡμῶν τελείως ἐξεργασμένα προϊόντα, προμηθεύονται ἤδη παρ' ἡμῶν ἡμιτελῆ ἢ τὴν πρώτην ὕλην. Ἡ Αὐστρία συναγωνίζεται πρὸς ἡμᾶς ἐν Ἰταλίᾳ· ἡ Ἑλβετία καὶ ἡ Γερμανία ἐν Ἀμερικῇ· αἱ Ἑνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ἐν Βρασιλίας καὶ ἐν Κίνα. Ἄλλοτε μὲν ἡ Ρωσσία ἐζήτει παρ' ἡμῶν βαμβακῆρὰ νήματα, νῦν δὲ λαμβάνει μόνον νήματα ἐριοῦχα. Ἄλλοτε ἐπέμπομεν εἰς τὴν Γερμανίαν βαμβακῆρὰ ὑφάσματα λευκὰ ἢ χρωματιστὰ, ἀποστέλλομεν δὲ νῦν τὸ πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν νήμα.

«Ὅλαι αἱ χῶραι αὐταὶ παράγουσιν εὐθηνότερον ἡμῶν, — μόνον δὲ μέχρι σήμερον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παραγάγωσι ἀρκούντως· ὥστε λαμβάνουσι παρ' ἡμῶν τὸ συμπλήρωμα. Ὡθούμεναι ἐν μέρει μὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου περιοριστικοῦ ἡμῶν συστήματος, ἐν μέρει δὲ ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ ἀποτελέσματος τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ των, αἱ χῶραι αὐταὶ ἢ ἠλλαξαν τὸ ἄροτρον διὰ τοῦ ὑφαντηρίου ἢ ἠνωσαν αὐτὰ· καὶ ἔκτοτε ἡ χειροτεχνικὴ βιομηχανία ἡμῶν δύναται νὰ αὐξήσῃ οὐχὶ πωλοῦσα εὐθηνότερον τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν ἢ συναγωνιζομένη πρὸς αὐτοὺς εὐτυχέστερον, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ περιπτώσει καθ' ἣν αἱ ἀνάγκαι τῆς οἰ-

κουμένης αύξήσουσι ταχύτερον τῆς πρὸς Θεραπείαν αὐτῶν ἰκανότητος τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν.»

Ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω παρατηρήσεων παρήλθεν ἤδη εἰκοσιπενταετία πλήρης, καὶ ἡ βεβαιωθεῖσα κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρόντος αἰῶνος ἀρχὴ τῆς συναγωνιστικῆς ἰσορροπίας ἔλαβεν ἤδη πολλῶ εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν. Δὲν εἶναι ἀπὸ σκοποῦ ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀπὸ δεδομένων, τὰ ὁποῖα χορηγεῖ αὐτῇ ἡ βιομηχανικὴ ἄλλοτε κοσμοκρατορία τῆς Ἀγγλίας. Ὡς προκύπτει ἐκ τῶν Ἐμπορικῶν Πινάκων τῆς ἡ εἰσαγωγῆ τῆς ἐπιτείνεται καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τῆς ἐλαττοῦται. Ἐὖ δὲ φαινόμενον τοῦτο περιβάλλεται ὁσημέραι σπουδαιότερον χαρακτηριστῆρα. Τοιοῦτοτρόπως τῷ 1871 ὑπελογίζοντο τὰ ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς περισσεύματα τῆς εἰσαγωγῆς εἰς 47,000,000 λίρ. στερλ.— τῷ 1872 εἰς 40,000,000, — τῷ 1873 εἰς 60,000,000,—τῷ 1874 εἰς 72,000,000,—τῷ 1875 εἰς 92,000,000,—τῷ 1876 εἰς 118,000,000,—καὶ τῷ 1877 εἰς 142,000,000 ! Ὁ ξένος λοιπὸν συναγωνισμὸς μετετέθη ἐν πολλοῖς ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων χωρῶν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλικῇ. Ἀλλ' ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐξαγωγῆς εἶναι ἐνδεικτικωτέρα· ὑπολογιζομένη ἡ ἐλάττωσις αὕτη εἰς 3,584,000 λίρ. στερλ. τῷ 1873,—ἀνέβη εἰς 13,354,000 τῷ 1874,—εἰς 16,038,000 τῷ 1875,—εἰς 24,836,000 τῷ 1876.

Βεβαίως αἱ τάσεις αὗται ἀποτελοῦσιν ἰδιαιτέραν ἐποψιν τῶν Ἀγγλικῶν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα διευτυμάνισθησαν ἐν τῇ συγχρόνῳ τῆς Ἀνατολῆς περιπλοκῇ, καὶ εἶναι ἱκαναὶ ὅπως ὑποκινήσωσι τὸ ὑπὸ τὴν στάκτην πάντοτε καῖον πῦρ τοῦ ἐμποροκρατικοῦ συστήματος. Ἀλλ' ὁ σκοπός μου εἶναι νὰ μαρτυρήσω περὶ τοῦ φαινομένου, καθ' ὃ ἡ Εὐρώπη ὀλόκληρος, ἀδιαφόρως ἐπὶ ζημίᾳ τινός, ὁσημέραι μετασχηματίζεται εἰς παμμέγεθες βιομηχανικὸν ἐργαστάσιον, τοῦ ὁποίου οἱ κλάδοι διαχωρίζονται μὲν ὑπὸ τῶν διεθνῶν ὀρίων, ὅπως ὁμως ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἀγῶσι, καθ' οὓς ἡ ἐνότης τοῦ ὅλου δὲν παρεβλάπτετο ὑπὸ τῆς ποικιλίας τῆς κατὰ μέρος κοινοτικῆς παρατάξεως.

Ἡ Θεραπεία τῶν παγκοσμίων ἀναγκῶν εἶναι τὸ γενικὸν κέντρον, καὶ ὅλη ἡ σπουδὴ πρὸς τοῦτο ἀποβλέπει. Ἐνώπιον τῆς καθολικῆς ταύτης τάσεως τῆς νεωτέρας ἐθνικῆς οἰκονομίας, τὸ ἐμπορο-βιομηχανικὸν μεγαλεῖον δεδομένου ἔθνους φαίνεται μικρότερον τοῦ ὅσον ἦτο ἐν παλαιότερα ἐποχῇ. Ὅταν ὅλοι τρέχωσι πρὸς τὴν πρόοδον, δὲν ὑπάρχει καιρὸς ἵνα θαυμάσωσι τὸν ἔχοντα μεγαλειτέρους πόδας. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ παῖδες μεταβαίνουν εἰς τὴν νεότητα καὶ οἱ νέοι ἀνδροῦνται, τοιοῦτοτρόπως δὲ ἀναβιβάζεται ἡ συναγωνιστικὴ τῶν βιομηχανικῶν ἐθνῶν ἰσορροπία.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ.

Παρ' Ἑλλησι, λαῶ ὑψηλῆς τυχόντι μορφώσεως, ὁ κοινωνικὸς βίος δὲν ἀνεπτύχθη ἐν τρόπον συνήθως παρατηροῦμεν ἐν Ἀσίᾳ. Παρὰ μὲν τοῖς Ἀσιανοῖς συνεκροτεῖτο ἐν μέγα κράτος, πλείονα ἄλλα ἐν ἑαυτῷ περιλαμβάνον καὶ ἀποβαῖνον οἶονεὶ σύνολον κρατῶν· παρ' Ἑλλησι τοῦναντίον ἡ ἔνωσις ἦτον ἐθνικῆ, ἀποτελουμένη ἐκ μικρῶν ἀνεξαρτήτων κοινοτήτων. Καὶ ὁμως παρ' οὐδενὶ λαῶ ἀνεπτύχθη ἡ περὶ πολιτείας ἰδέα τοσοῦτον πλήρης θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς ὅσον παρ' Ἑλλησιν.

Ὁ καταμερισμὸς αὐτῶν εἰς πλῆθος τοσοῦτων μικροσκοπικῶν κρατιδίων ἦτο συνέπεια ἀναγκαία τῆς γενέσεως καὶ προόδου τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ἐν Ἑλλάδι συνοικισθέντες ἔποικοι ἐγκατεστάθησαν εἰς διαφόρους χώρας, ὑπὸ φυσικῶν ἀπ' ἀλλήλων χωριζόμενας ὀρίων, ἔκτισαν πόλεις, καὶ συνέστησαν ἰδίας πολιτικὰς κοινωνίας. Ἐκάστη πόλις ἀπετέλει κράτος ἴδιον, ἢ τοῦλάχιστον τὸ κέντρον αὐτῶν, ἑκάστη δὲ πολιτεία εἶχεν ἰδίαν ἱστορίαν ἀναπτύξεως. Ἡ

μερικότης ἦτο παρ' Ἑλλησιν ἡ κυρία τῆς μορφώσεως τοῦ δικαίου ἀρχή. Καὶ αὐτὸ τὸ γενικὸν ὄνομα Ἑλληνες βραδέως ἐπεκράτησεν, ἔτι δὲ βραδύτερον τὸ ὄνομα Γραικοί. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους, τοὺς μυθικοὺς, καὶ ἐν μέρει τοὺς καλουμένους ἡρωϊκοὺς, διηνεκῶς διῆγον ἐν πολέμῳ πρὸς ἀλλήλους αἱ διάφοροι φυλαί, οἱ δὲ ἡττημένοι ἐγίγνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δοῦλοι ἢ ὑπήκοοι τῶν νικητῶν.

Κανονικὴ πῶς ἔννομος κατάστασις ἤρξατο, ἀφ' οὗ διὰ συμμαχιῶν ἀποκατέστη εἰρήνη, ἐνισχυθεῖσα διὰ δεσμοῦ θρησκευτικοῦ. Ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν συμμαχιῶν τούτων ἦτο ἡ τῶν Ἀμφικτυόνων, γενομένη μὲν ἐν ἀρχῇ μεταξὺ τῶν ὁμόρων κρατῶν, ἐπεκταθεῖσα δ' ἔπειτα καὶ ἀπωτέρω, καὶ οὕτως ἡ Ἑλλάς ἀπέβη ἔνωσις ἐθνῶν ἢ πολιτειῶν.

Κύριος δὲ τοῦ δικαίου αὐτῆς κλάδος ἦτο τὸ ἀλληλεθνὲς δίκαιον. Ἐν ἑκάστη δὲ πάλιν πολιτεία ἀνεπτύσσεται τὸ δημόσιον αὐτῆς δίκαιον, ζηριζόμενον, τὸ μὲν, ἐπὶ συμβάσεων τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων, τὸ δὲ, ἐπὶ θεσμῶν διασῆμων νομοθετῶν· καὶ τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, ὡς δίκαιον τῶν ἐθίμων μᾶλλον ἰσχύον, κανονισθὲν μόνον ἢ τροποποιηθὲν διὰ τῆς νομοθεσίας. Τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον παρ' Ἑλλησιν ἔχει πολὺ μικροτέραν σημασίαν τοῦ δημοσίου δικαίου, καὶ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ οὐδ' ὅσην τὸ τῶν μεγάλων τῆς ἀνατολῆς ἐθνῶν ἔχει σπουδαιότητα. Προσέτι ἡ τοῦ δικαίου ἀνάπτυξις ἐν Ἑλλάδι οὐδέποτε ἐξῆλθε τῶν ὁρίων τοῦ ἀλληλεθνοῦς δικαίου, οὐδέποτε ἔφθασε τὸ στάδιον τῆς ἐπιστημονικῆς πραγματείας. Ὡς κατὰ τοῦτο οἱ Ἑλληνες ὑπολείπονται πολὺ τῶν Ῥωμαίων.

Διὰ τί οἱ Ἑλληνες δὲν ἔχουσι ἐπιστήμην τοῦ δικαίου, εἶναι πρόβλημα ποικιλοτρόπως ὑπὸ τῶν νεωτέρων πραγματευθὲν, ὅπερ ὁμως οὐδὲ πειστικῶς κἂν νὰ λυθῇ δύναται. Ἡ ἰδιοφυία τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ δὲν ἦτο προφανῶς εὖνους εἰς τὴν μελέτην τῆς νομικῆς ἐπιστήμης. Ἦρεσκεν αὐτῷ μᾶλλον ἡ τέχνη καὶ ἡ φιλοσοφία, παρὰ ἡ ξηρὰ τοῦ

δικαίου σπουδή. Ἐπρωτίμα τὸν ἐν παντὶ χωροῦντα πολιτικὸν βίον, ἢ τὰς σχέσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου.

Ἡ περὶ δικαίου ἰδέα δὲν κατενοήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τοσοῦτον πλήρης καὶ ἀκριβῆς, ὡς παρὰ Ῥωμαίοις. Ἐκεῖνοι ἐθεώρουν ἀνωτέραν τὴν ἀρχὴν τῆς ὠφελείας, παρὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ δικαίου, ἡ δὲ ἐνασχόλησις περὶ τοῦτο κατελείφθη εἰς τοὺς πρακτικοὺς καὶ τὴν ἐμπειρικὴν δεξιότητα, οὐδὲν ἀνώτερον ἐνδιαφέρον παρέχουσα. Νομοδιδάσκαλοι αὐτῶν ἦσαν οἱ σοφισταί. Ἄλλ' οὐδὲ πρὸς διαλεκτικὴν συζήτησιν ἦτο κατάλληλον τὸ ἐλληνικὸν ἰδιωτικὸν δίκαιον, ὡς τὸ τῶν Ῥωμαίων. Αἱ διατάξεις του ἦσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, κανόνες τοῦ δικαίου τῶν ἐθίμων· δὲν ἦσαν ἀκριβεῖς οὐδ' εὐφυῶς διεσκευασμένοι ἀστικοὶ νόμοι, οὐδ' ἀκριβεῖς ἀναγραφαὶ συγκεκριμένων κανόνων, οἷας λ. χ. περιέχουσι τὰ διατάγματα τῶν Ῥωμαίων πραιτόρων. Περὶ τυπικῆς τοῦ δικαίου διδασκαλίας, καὶ σταθερᾶς καὶ λεπτομεροῦς ἐρμηνείας τῶν νόμων καὶ συναλλαγμάτων οὐδὲ λόγος ἐγένετο. Αἱ δικαστικαὶ διαφοραὶ ἐλύοντο μᾶλλον κατὰ τὸ ἐπιεικὲς καὶ ὀρθὸν (ex aequo et bono). Αὐτοὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν φιλόσοφοι ἠσχολοῦντο μᾶλλον εἰς τὸν προσδιορισμὸν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν, ἢ εἰς αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου. Ὁ Ἀριστοτέλης μόνος εἰσέδυσσε πλειότερον εἰς τὰς ὑψίστας ἀρχὰς καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ δικαίου· ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῷ ἡ περὶ τοῦ δικαίου διδασκαλία παρίσταται μόνον ὡς κεφάλαιον τῆς ἠθικῆς ἢ πολιτικῆς.

Ἡ ἱστορία οὐχ ἦττον ἀναφέρει μετ' ἐπαίνων πολλοὺς μεγάλους νομοθέτας, μέγα ἔχοντας ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ ὄνομα. Οὗτοι δὲ ἢ ἐκανόνισαν τὸ πρῦπάρχον ἤδη δίκαιον τῶν ἐθίμων, ἢ ἀνεδείχθησαν ὡς ἀναφορῶν τῆς πολιτικῆς λαοῦ τινος καταστάσεως, κατὰ θεωρίας ἰδεοκρατικᾶς ἢ ἰδανικᾶς, ἢ, ὡς ὁ Λυκοῦργος, καὶ κάπως εὐτοπικᾶς (ἀπραγματοποιήτους περὶ πολιτείας ἰδέας). Καθόσον ὁμως ἀφορᾷ τὸ δημόσιον καὶ ποινικὸν δίκαιον εἶναι σπου-

δαῖται αἱ νομοθεσίαι των, ὧν αἱ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὀνομαστόταται ἦσαν αἱ ἑξῆς :

α.) Ἡ νομοθεσία τοῦ καὶ ἐν τοῖς μυθικοῖς χρόνοις μνημονευομένου βασιλέως Μίνως διὰ τὴν δωρικὴν πολιτείαν ἐπὶ τῆς Κρήτης· εἶνε δὲ ἡ πρώτη πηγὴ τοῦ δικαίου τῶν Σπαρτιατῶν. Εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Μίνως ἀποδίδονται καὶ τινὰ ἀρχαιότερα ὡς καὶ νεώτερα τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ.

β.) Ἡ διὰ τοῦ Λυκούργου, 884 πρὸ Χριστοῦ, νομοθεσία τῆς Σπάρτης.

γ.) Αἱ νομοθεσίαι τοῦ Ζαλεῦκου διὰ τὴν μεγάλην Ἑλλάδα, καὶ τοῦ Χαρώνδα διὰ τὴν Σικελίαν, 660 καὶ 661 π. Χ.

δ.) Ἡ ἀθηναϊκὴ νομοθεσία τοῦ Δράκοντος 624 π. Χ, τοῦ Σόλωνος 564 π. Χ. καὶ τοῦ Κλεισθένου 510 π. Χ.

ε.) Ἡ τοῦ Κλεοβούλου διὰ τὴν πόλιν Λίνδον ἐν Ρόδῳ, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος, καὶ ἡ τοῦ Δημόνακτος ἐν Κυρήνῃ.

Ἐκ τῶν νομοθεσιῶν δὲ τούτων ἡ τοῦ Λυκούργου καὶ Σόλωνος εἶναι ὑπὲρ τὰς ἄλλας γνωστόταται καὶ σπουδαιόταται. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρώτην, τῇ ἀποδίδονται πολλά, ἅτινα προὔπῃρχον, ἄλλα δὲ πάλιν ἀνεπτύχθησαν ἐξ ἀρχῶν τεθειμένων ὑπὸ τοῦ Λυκούργου. Τὸ σπαρτιατικὸν τῆς πολιτείας σύνταγμα ἐσκόπει τὴν διατήρησιν τῆς ἐθνικότητος, καὶ τῶν αὐστηρῶν τοῦ λαοῦ ἠθῶν, οἱ δὲ νόμοι αὐτῆς ἦσαν πειθαρχικοί. Διὰ τῆς πολιτικῆς ἀνατροφῆς ἔπρεπε, πολλάκις ἐναντίον τῆς φύσεως, νὰ διατηρηθῇ κοινωνικὴ τις κατάστασις κατὰ τι πολιτικὸν ἵνδαλμα τεχνητῶς κατεσκευασμένη, καὶ αὐστηρὰ ἀρετὴ διὰ πᾶσαν ἐποχὴν· ἡ τάσις πρὸς πλουτισμὸν ἔπρεπε νὰ ἐξορισθῇ διαρκῶς, καὶ μόνη ἡ ὑψίστη πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη νὰ ζωογονῇ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἀλλ' ἡ συνήθεια ὑπῆρξεν ἰσχυροτέρα τῶν νόμων, καὶ ἡ ἔκπτωσις, ἡ ἐκ τῆς φιλαυτίας ἠνωμένης μεθ' ὑποκρίσεως προκύπτουσα, δὲν ἐστάθη δυνατὸν ν' ἀναχαιτισθῇ. Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἡγεμονία τῶν Λακεδαιμονίων, ἡ

στηριζομένη εἰς στρατιωτικὴν νομοθεσίαν καλῶς διοργανωμένην, δὲν ὑπῆρξε μακροχρόνιος.

Ὁ Σόλων δὲν εἶναι θεμελιωτὴς νέας πολιτικῆς νομοθεσίας, ἀλλὰ μᾶλλον συνδιαλλακτὴς τοῦ δήμου καὶ τῆς ἐξουσίας τῶν εὐπατριδῶν· ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο νὰ λύσῃ συμφῶνως πρὸς τὰς περιστάσεις τὸ πρόβλημα τοῦ Δράκοντος· ἦτοι διὰ γραπτῶν νόμων νὰ θέσῃ τέρμα καὶ φραγμὸν εἰς τὴν δικαστικὴν αὐθαιρεσίαν. Ἐζήτει δὲ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο διὰ πλήρους νομοθεσίας, ἐπεκτεινομένης ἐπὶ πασῶν τῶν σχέσεων τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου. Καὶ χωρὶς νὰ παραβλάψῃ τὰς θεμελιώδεις βάσεις τῆς πειθαρχίας καὶ τῶν ἠθῶν, διέρρηξε τοὺς δεσμοὺς, οἵτινες τὸ πλεόν τοῦ ἀττικοῦ λαοῦ κατεκράτουν ἐν πολιτικῇ καὶ νομικῇ ἀνικανότητι. Ἀντικατέστησε τὸ προσὸν τῆς εὐγενείας διὰ τοῦ τῆς κτήσεως (τέλη, τιμῆματα), ἐπ' αὐτῆς ἐστήριξεν εἰσφοράς διὰ τὰ δημόσια βάρη, καὶ οὕτω διεσκεύασε τὴν τε διοίκησιν καὶ τὸν δικαστικὸν ὀργανισμόν καταλλήλως. Καὶ ὅμως οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος, ἴσως ἕνεκα τῆς μετριότητος αὐτῶν, δὲν ἔτυχον τοῦ σκοπομένου ἀποτελέσματος. Μόνον ἀφ' οὗ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος τῶν Πεισιστρατιδῶν τὸ δημοκρατικὸν στοιχεῖον διὰ τοῦ Κλεισθένου ἐνισχύθη ἐπὶ πλεόν, ἀνεπτύχθη πλήρης ἡ ἐλευθέρα τῆς πολιτείας ταύτης νομοθεσία.

Ἡ πολιτικὴ ἀνάπτυξις τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἐν γένει ἡ τῆς κατὰ μικρὸν μεταπτώσεως τῆς ἐν ἀρχῇ μὲν πατριαρχικῆς κληρονομικῆς βασιλείας, εἰς ἀριστοκρατίαν, ἀπὸ ταύτης δὲ εἰς δημοκρατίαν, καὶ ἕνεκα τῆς δημοκρατικῆς ἀκολασίας εἰς τυραννίδα, ἀναρχίαν, καὶ τέλος ἀνατροπὴν καὶ στέρησιν τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας. Οἱ βασιλεῖς, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ θεμελιωταὶ τῶν πολιτειῶν, καὶ ἐτιμῶντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ὄντα ἀνωτέρας φύσεως, ἦσαν κατὰ τοὺς ἠρωϊκοὺς χρόνους στρατηγοὶ, προϊστάμενοι τῶν θυσιῶν, ἀνώτατοι δικασταί. (Ἄρισ. Πολιτ. III. 9. 7 «Κύριοι δ' ἦσαν τῆς τε κατὰ πόλεμον ἡγεμονίας, καὶ τῶν θυ-

σιῶν, ὅσαι μὴ ἱερατικάι, καὶ πρὸς τούτοις τὰς δίκας ἔκρινον, τοῦτο δ' ἐποίουν οἱ μὲν ὀμνύντες, οἱ δὲ οὐκ ὀμνύντες).

Ἡ ἐξουσία τῶν βασιλέων οὐδέποτε εἶχεν ἄσιατικὸν χαρακτήρα, οὐδ' ἦτο διὰ τῆς νομοθεσίας περιορισμένη· πράγματι ὅμως ἦτο περιορισμένη διὰ τῶν θρησκευτικῶν τοῦ λαοῦ δοξασιῶν, οὓς καὶ αὐτοὶ συνεμερίζοντο, καὶ διὰ τῆς ἐπιρροῆς τῶν συμβούλων των (βουλευτήριον ἐκ τῶν κρατίστων), διὰ τῶν συνελεύσεων (ἀγοραὶ), καὶ τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὅποια ἡ συνήθεια εἶχε ἐξασφαλίσαι εἰς τὰς τάξεις, τὰ γένη, καὶ ἄλλας τοῦ λαοῦ ἐνώσεις. Τὰ δικαιώματα τῶν βασιλέων, περιοριζόμενα κατὰ μικρὸν, ἐξέλιπον εἰς τὰς πλείστας πολιτείας, ἡ δ' ἐξουσία μετέπεσεν εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν, ἐν ἀρχῇ μὲν ἀριστοκρατίαν εὐγενείας πολεμικὴν καὶ ἰσχυρὰν ἕνεκα καταλήψεως τῆς χώρας, βραδύτερον δὲ εἰς τοὺς πλουσίους, τοῦτο δὲ καὶ ἐκεῖ, ὅπου, ὡς ἐν Σπάρτῃ λ. χ., ἡ βασιλεία παρέμεινεν. Οἱ ἐκ τῆς ἀριστοκρατίας συνήρχοντο εἰς συνελεύσεις, καὶ ἦρχον ἐν αὐταῖς, καὶ διεχειρίζοντο ὡς ἄρχοντες τὴν κυβέρνησιν. Ὁ πολιτικὸς ὀργανισμὸς διεμορφοῦτο ἐντέχνως, καὶ κυρίως ἦτον ἔργον διασῆμων νομοθετῶν.

Ἡ περὶ τῆς πολιτείας ἰδέα ἐτίθετο εὐθὺς σταθερῶς, καὶ ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς θεμελιώδους ἰδέας, ὅτι πολιτεία εἶναι ὁ ὀργανικῶς συντεταγμένος λαὸς, καὶ μάλιστα οὕτως, ὥστε ἕκαστος μόνον ἐντὸς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας θεωρεῖται ἄνθρωπος καὶ πρόσωπον, καὶ ὡς πολίτης δεκτικὸς δικαιωμάτων· ἡ πολιτεία ἦτο ὁ μόνος αὐτοῦ σκοπὸς, καὶ ὁ πολίτης, ὅστις ὀφείλει τὸ πᾶν εἰς τὴν πολιτείαν, ὑποχρεοῦται καὶ τὸ πᾶν δι' αὐτὴν νὰ προσφέρῃ. Ὁ πολίτης ὅμως μετέχει τῶν τῆς πολιτείας πάντων· ὁ νόμος εἶναι ὁ μόνος ἡγεμὼν, ὡς ἡ θέλησις αὐτοκράτορος. Οἱ ἄρχοντες εἶναι ὄργανα καὶ ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ. Πάντες δὲ οἱ τύποι τῶν πολιτειῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι δημοκρατικοὶ ἐλεύθεροι. Παρεκβάσεις τούτων ἦσαν ἐν τούτοις ἀναπόφευκτοί. Ἡ μετριόφρων μοναρχία πολάκις ἀπέβαινε τυραννίς, ἡ ἀριστο-

κρατία ὀλιγαρχία, καὶ ἡ δημοκρατία ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν ἀγομένη ὀχλοκρατία.

Τρεῖς ἐξουσίαι ἐν τῇ πολιτείᾳ διεκρίνοντο ἀπ' ἀλλήλων ἢ νομοθετικῆ, ἀνήκουσα τοῖς ἄρχουσι, ἢ διοικητικῆ καὶ δικαστικῆ· οὐχὶ δὲ σπανίως συνεκρούοντο· ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συγκρούσεως ταύτης ἦτον, ὅτι ἡ ἡττωμένη ἀπερροφᾶτο ὑπὸ τῆς νικησάσης. Πλήρης δὲ χωρισμὸς τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τῆς διοικήσεως δὲν ὑπῆρχε. Τὸ ὑπεύθυνον τῶν ὑπαλλήλων ἐνωρὶς ὑπῆρξε παρ' Ἑλλησιν ἀρχὴ τοῦ ποινικοῦ δικαίου. Ὅτε δὲ ὑπερίσχυσεν ὁ δῆμος, καὶ κατέβαλε τὴν ἀριστοκρατίαν, παρεκβάσαν εἰς ὀλιγαρχίαν, κατέλαβε αὐτὸς καὶ τὴν ἤδη ὀργανισμένην πολιτικὴν ἐξουσίαν, ἣτις ἐν μέρει καὶ μετεσκευάσθη διὰ δημοκρατικῶν νομοθετημάτων.

Ἡ ἰδέα τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας ἐν γένει συνίστατο εἰς τὴν ἐξ ἴσου μετοχὴν πάντων τῶν πολιτῶν εἰς οὐσιώδη ἀξιώματα τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ὡς πρὸς τε τὴν δικαστικὴν διαχείρισιν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν τῆς χώρας. Τούτου ἕνεκα ὑπῆρχεν ἰσότης πάντων ἐνώπιον τοῦ νόμου, καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου. Οὐχ ἦτον ὅμως ὑπῆρχε ζηλότυπος ἐπαγρύπνησις παντὸς ὑπερέχοντος, καὶ καθαιρέσις αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ ἐξοστρακισμοῦ, ὅστις ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τῶν ἀρίστων.

Ἐφ' ὅσον ἡ δημοκρατία διὰ νομοθετικῶν περιορισμῶν ἐμετριάζετο, καὶ τὸ ἄπορον πλῆθος ἀπεκλείετο ἀπὸ τῶν συνελεύσεων τοῦ λαοῦ, ἡδύνατο καὶ ἡ διεύθυνσις ἢ πολιτικὴ εὐσταθῶς καὶ δικαίως νὰ ἐνεργῆται. Ἀφ' οὗ ὅμως κατέπεσαν οἱ φραγμοὶ οὗτοι, ἀνέκυψεν ὁ ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν ἐλαυνόμενος φατριασμὸς, καὶ ἡ ἀπόλυτος δημοκρατία κατέστη αὐθαίρετος ἐξουσία τοῦ δήμου, ὅστις χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ εἰς ὑψηλότερον συμφέρον, ἐνέδιδεν εἰς τὰς προσκαίρους ἰδιοτροπίας καὶ ἀνάγκας του, καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἐντυπώσεις τῆς στιγμῆς. Τότε ἐπέτυχον οἱ ῥήτορες νὰ διευθύνωσι τὸ πλῆθος, καὶ μάλιστα νὰ τῷ ἀρπάσωσι

τὴν ἐξουσίαν. Ἐὰν λοιπὸν ἀνελάμβανε ἐκ τύχης τὴν ἐξουσίαν ἀνὴρ (προστάτης τοῦ δήμου) ἐπαίων, ἔμπειρος περὶ τὰ ἀνώτατα τῆς πολιτείας συμφέροντα, καὶ ἀπηλλαγμένος ταπεινῶν παθῶν, ἡ πολιτεία ἀπελάμβανε ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τῆς τυραννίδος ἄνευ τῶν ἐλλείψεων τῆς. Ὁ Θουκιδίδης λέγει (II. 65) περὶ τοῦ Περικλέους «ἐγένετο δὲ λόγῳ μὲν δημοκρατία, ἔργῳ δὲ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχή». Πλειστάκις ὅμως τὸναντίον συνέβαινε. Οἱ μὲν ἀριστοὶ παρηγκωνίζοντο, καὶ οὐχὶ σπανίως μέσον πρὸς σωτηρίαν ἦτον ἡ δωροδοκία τῶν δημαγωγῶν. Διωργανώθη προσέτι τὸ σύστημα τοῦ συνέρχεσθαι, καὶ ἡ πολιτεία, κλονιζομένη δι' ἐσωτερικῶν στάσεων, ἀπώλεσε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς.

Ἄφ' οὗ δὲ ἐν ταῖς πλείσταις ἐλληνικαῖς χώραις τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τὰ ἠθῆ ἀντικατέστησεν ἡ αὐθάδης φιλαυτία, καὶ ἕκαστος ὡς φυσικὸν αὐτοῦ δίκαιον ἐθεώρει τὰ ἴδια αὐτοῦ συμφέροντα, τὰς ὁρμὰς καὶ τὰ πάθη του, ἐγένετο ἀπαξάπασα ἡ Ἑλλάς ἔρμαιον τοῦ μακεδόνοσ Φιλίππου, χωρὶς οὐδὲ μετὰ τὴν κατάπτωσιν τῆς μοναρχίας Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου νὰ ἀνακτήσῃ πλέον τὴν ἀπαξ ἀπωλεσθεῖσαν ἐλευθερίαν τῆς. Ἐν μέσῳ ὅμως τῶν στάσεων καὶ ταραχῶν τούτων ἡ γενικὴ ἀνθρωπίνῃ παιδείσιν καὶ ἰδίως ἡ φιλοσοφία ἀνῆλθον εἰς τὸ ὑπατον αὐτῶν ὕψος, καὶ δι' αὐτῶν ἐπίσης ἡ θεωρητικὴ ἀνάπτυξις τῆς περὶ πολιτείας ἰδέας. Ἦότε προέκυψαν αἱ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἰσορίᾳ πάντοτε ἀξιοσημεῖοι θεωρίαι τῆς πολιτικῆς ἢ τῆς περὶ πολιτειῶν ἐπιστήμης, αἵτινες ἔλαβον δύο ἀντιθέτους διευθύνσεις, ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἐγκειμένας, τὴν ἰδανικὴν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος κατ' ἐξοχὴν ἀντιπροσωπευομένην, καὶ τὴν ἱστορικὴν πρακτικὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Μέλλοντες δὲ νὰ διαγράψωμεν ὑποτύπως ἕνα τοῦ ἐλληνικοῦ δικαίου, ἰδίως τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ ποινικοῦ, κατὰ τοὺς δοκιμωτάτους ἐξεταστὰς τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος, δ-

φείλομεν νὰ προτάξωμεν τὴν ἐξῆς γενικὴν παρατήρησιν: ὅτι ἐξετάζομεν τὴν ἀρχαιοτάτην γνωστὴν τοῦ δικαίου κατάστασιν ἐν τέλει τῶν ἠρωϊκῶν χρόνων, ὡς καὶ τὴν τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, καὶ ὅτι ἰδίως θὰ ἐκθέσωμεν κατὰ προτίμησιν τὸ ἴδιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης δίκαιον, ὅπου τοῦτο θεωρηθῆ λόγου ἄξιον.

1. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ δικαιώματα τῶν τάξεων ἢ κυρία τῶν προσώπων διαίρεσις εἶναι, **πολιταὶ** (ἄστοι), **ξένοι** καὶ **δοῦλοι**: ἐν ἐκάστη δὲ πάλιν κλάσει ὑπάρχουσι νομικαὶ διακρίσεις.

Α') Ἐν ἐκάστη ἐλληνικῇ πολιτείᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μόνον ὁ κυρίως πολίτης ἢ ἄστος ἠδύνατο νὰ ἔχῃ πλήρη τὰ πολιτικά καὶ ἀστικά δικαιώματα, οὐχὶ ὅμως καὶ πάντες κατ' ἴσον βαθμόν.

α) Κατὰ τοὺς ἠρωϊκοὺς χρόνους ἀπολαύουσι ταῦτα πλήρη μόνον τὰ μέλη τῶν ἀρχαιοτάτων οἰκογενειῶν (γέροντες καὶ δημογέροντες). Ἰάξις ἐλευθέρων πολιτῶν κοινότητός τινος, ἔχουσα πολιτικά δικαιώματα, δὲν ὑπῆρξε: οὗτοι ὡς δῆμος διεκρίνοντο ἀπὸ τῶν εὐγενῶν ἐκ τούτου, ὅτι οἱ μὲν εὐγενεῖς κατῴκουν ἐπὶ ὑψωμάτων (ἐν ἀκρῇ πόλει, ἄστει πόλει), ἐκεῖνοι δὲ, τὸ πλῆθος, ἐν τοῖς ταπεινοῖς χωρίοις (ἐν χώραις, κατ' ἀγροῦς). Ἐν Σπάρτῃ μετεῖχον τοῦ βασιλικοῦ γένους οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους (Ἡρακλείδαι): ἐν Ἀθήναις οἱ τῶν ἀρχαιοτάτων οἰκογενειῶν, αἵτινες εἶχον κτίσει τὴν πόλιν.

Καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψίν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου ἦσαν μᾶλλον περιορισμένα τὰ δικαιώματα τοῦ πλῆθους ἢ τὰ τῶν εὐγενῶν, καὶ ἐκ τῶν τελευταίων τούτων αἱ οἰκογένειαι, εἰς ἃς ἀνῆκον οἱ ἄρχοντες (κοίρανοι, βασιλῆες) τῶν πολιτειῶν εἶχον ἔτι ἰδιαίτερα (πολιτικά) προνόμια, καθ' ὅσον αὐταὶ μόνον ἐθεωροῦντο ἱκαναὶ νὰ κυβερνήσωσι, καὶ κατὰ ταῦτα εἶχον τὴν ἀνωτάτην εὐγένειαν πρὸς κληρονομίαν τοῦ θρόνου.

β') Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συμπληρώσεως τοῦ δη-

μοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἀφ' οὗ ἡ βασιλεία τὸ μὲν ἐξέλιπε, τὸ δὲ, ὡς ἐν Σπάρτῃ, εἶχε πλέον μικρὰν πολιτικὴν σημασίαν, δύναται τις ἀκόμη νὰ διακρίνη ἀνωτέραν καὶ κατωτέραν τάξιν, τὴν τῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων. Εἰς ἐκείνην ἀνήκον οἱ ἀπόγονοι τῶν βασιλικῶν οἰκογενειῶν, ἢ ἐκεῖνοι, ὧν οἱ πρόγονοι συνήργησαν πρὸς σύστασιν τῆς πολιτείας, οἱ διάσημοι πολεμισταί, καὶ πρὸ πάντων οἱ πλούσιοι γαιοκτήμονες. Ἐν γένει εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς πολιτείας, ὡς ἐν Ἀθήναις, οἱ εὐγενεῖς ἀνήκον τῇ τιμοκρατίᾳ, «ἀπὸ τιμημάτων ἀριστοκρατικῶς ἄρχοντες».

Ἡ κατωτέρα τάξις εἶχε προσέτι πολιτικὰ δικαιώματα καὶ ἀστυκὰ ἴσα πρὸς τοὺς προὔχοντας, ἀλλ' ἢ ἕκτασις αὐτῶν ἦτο διὰ τε τοῦ θεμελιώδους νόμου, καὶ τῶν καθ' ἕκαστον νόμων ἐκάστου κράτους διαγεγραμμένη. Ἐν πολλοῖς τὰ τῶν κατοίκων τοῦ ἄστεος ἦσαν ἀνώτερα ἢ τῶν κατοίκων τῆς χώρας (τῆς ἐξοχῆς). Ἀλλὰ καὶ ἡ μετὰ τῆς συντάξεως τῆς πολιτείας συνημμένη διαίρεσις τῶν κατοίκων τοῦ ἄστεος εἰς κλάσεις, φατρίας, γένη κτλ. ἦτο ἰδιάζουσα εἰς ἐκάστην πολιτείαν. Γνωστόταται δὲ εἶναι αἱ διαιρέσεις τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας εἰς φυλάς, φρατρίας, γένη, τριτύας (τὸ τρίτον τῆς φυλῆς), καὶ ναυκραρίας (φυλῆς δωδέκατον μέρος, τέτταρες κατὰ τριττὸν ἐκάστην)· αἵτινες ἄλλως ὑπέστησαν πλείστας μεταβολάς.

Β') Ὁ ξένος ἦτον ἐν πάσῃ ἑλληνικῇ πολιτείᾳ ἐστέρημένος τῶν ἀστυκῶν δικαιωμάτων, μετεῖχεν ὅμως τοῦ θρησκευτικοῦ, καὶ ἐπροστατεύετο ὡς ξένος· ἠδύνατο προσέτι ἐξ ἰδιαιτέρας εὐνοίας ἢ διὰ συνθηκῶν νὰ προτιμηθῇ τῶν ἄλλων ξένων. Τὸ τῆς ξενείας δικαίωμα, ὅπερ ἐξησφάλιζε τὸ πρόσωπον, παρείχετο οὐ μόνον εἰς ἰδιαιτέρα πρόσωπα, ἀλλὰ τυπικῶς καὶ εἰς ὀλόκληρα κράτη. Ὑπῆρχον οἰκοδομήματα πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ξένων (ξενῶνες), καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐμπορίας καθίστων ἀμοιβαίως αἱ πόλεις τοὺς καλουμένους προξένους, ἢ παρόχους, ὡς προστατάτας τῶν ξένων, καὶ πολλάκις ἰδίους δικαστὰς, οἷος λ.χ.

ὁ πολέμαρχος ἐν Ἀθήναις, ὅπου ὑπῆρχον καὶ εἰδικοί νόμοι περὶ τῶν σχέσεων τῶν ξένων.

Σπουδαιότερα δικαιώματα ἀπελάμβανον οἱ μέτοικοι, οἵτινες ὑπεβάλλοντο τούτων ἕνεκα καὶ εἰς ἰδιαιτέρα βάρη, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν πατρωνός τινος (προστάτου), ἔτι δὲ σπουδαιότερα ἐκεῖνοι, εἰς οὓς ἀπενέμετο ἡ ἐξάσκησις τῶν ἀστυκῶν δικαιωμάτων (ἰσοτελεῖς), ὡς καὶ οἱ ἀστοὶ τῶν κρατῶν ἐκείνων, τὰ ὅποια διὰ συνθηκῶν ἀπένειμον ἀλλήλοις ἰσοπολιτείαν, ἢτοι ἀμοιβαίαν ἴσην ἀπόλαυσιν ἀστυκῶν δικαιωμάτων.

Γ') Οἱ δοῦλοι ἀπετέλουν μέρος τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας, καὶ τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ δεσπότου, καὶ ἐὰν ἐξ Ἑλλήνων κατήγοντο. Ἐπροστατεύοντο δὲ διὰ νόμων κατὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν ὕβρεων, ὡς ἐν Ἀθήναις, καὶ εἶχον δικαίωμα ἀσύλου κατὰ τῆς σκληρότητος τῶν ἰδίων δεσποτῶν. Μόνον δὲ οἱ δοῦλοι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν πόλιν ἠδύνατο νὰ ἔχωσι περιουσίαν. Εὐρύτερα δικαιώματα εἶχον οἱ παρίοικοι ἐπὶ τῶν κτημάτων τῆς πολιτείας ἢ τῶν ἰδιωτῶν· οἱ εἴλωτες ὅμως τῆς Σπάρτης ἐπιέζοντο τὰ μάλιστα. Ὁ ἀπελεύθερος δοῦλος δὲν ἀπελάμβανε πλήρη ἀστυκὰ δικαιώματα ἀλλ' ἐγένετο μέτοικος.

2. Ἡ οἰκογένεια δὲν συνίστατο διὰ μόνου τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς υἰοθεσίας.

Α') Ἡ ἀρχαιοτάτη τοῦ γάμου σύναψις (μόνον διὰ μονογαμίας) ἦτο ἡ δι' ἀγορᾶς, βραδύτερον διὰ συμβάσεως, καὶ ἡ ἱεροτελεστία κατ' αὐτὸν ἐλάμβανε χώραν πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ γένους. Ἡ προῖξ βραδύτερον ἦτο πολὺ συνήθης. Ἐὰν ἔκ τινος γένους ὑπελείπετο μία μόνη κληρονόμος (ἐπίκληρος), ἡ πρόνοια περὶ τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς εἰς γάμον ἐθεωρεῖτο ἱερώτατον καθῆκον τῶν συγγενῶν αὐτῆς καὶ τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν.

Ἐξηρημένης τῆς μεταξύ τέκνων καὶ γονέων συγγενείας, ἄλλη συγγένεια δὲν ἐκώλυε τὴν σύναψιν γάμου κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους. Οἱ τοῦ Αἰόλου υἱοὶ εἶχον συζύγους τὰς ἀ-

δελφάς των (Ὀδυσ. 10.7). Βραδύτερον ἐν Ἀθήναις δὲν ἐπετρέπετο γάμος μεταξὺ τέκνων τῆς αὐτῆς μητρὸς. Ἀλλὰ καὶ ὁ γάμος μετὰ τινος ξένου ἢ ξένης ἦτον ἄκυρος. Ἡ παλλακία ἐπετρέπετο ὑπὸ τοῦ νόμου. Διαζύγια ἠδύναντο νὰ γείνωσιν, ἀνευ δυσκολίας μάλιστα ἐκ μέρους τῶν συζύγων, ἀλλ' ἢ ἀνευ λόγου βασίμου διεζευγμένη σύζυγος ἀπελάμβανε τὴν προῖκά της ἢ διατροφήν. Κατὰ τὸν Χαρόνδαν οὔτε ὁ σύζυγος οὔτε ἡ σύζυγος, ζητήσαντες διαζύγιον, ἠδύναντο νὰ ἐλθωσιν εἰς δεύτερον γάμον μετ' ἄλλου ἢ ἄλλης νεωτέρας τῆς διαζευχθείσης. Ἐν Ἀθήναις ἐπὶ παραβάσεως τῆς γαμικῆς πίστεως διήρκει ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἐξουσία μέχρι θανάτου τῆς παραβάσεως τὴν πίστιν γυναικός.

Β') Ἡ πατρικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῶν τέκνων κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦτο ἡπιωτέρα ἢ παρὰ Ῥωμαίοις· εἶχεν ὅμως ὁ πατήρ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκθέσεως, καὶ βραδύτερον δικαίωμα πρὸς ποινὴν τοῦ τέκνου του μᾶλλον εὐρύ. Ἡ πατρικὴ ἐξουσία διήρκει ἐπὶ τῶν θηλέων μέχρι τοῦ γάμου, ἐπὶ δὲ τῶν ἀρρένων μέχρι τῆς ἐνηλικιότητος.

Γ') Ἡ ἐπιτροπεία ἦτον ὑποχρέωσις τῶν πλησιεστάτων συγγενῶν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἀρχῆς.

3. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐπὶ τῶν πραγμάτων δικαίον, ἠδύνατο

Α') μόνον ὁ πολίτης νὰ ἔχη ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν, ἔχων πλήρη τὴν ἐπὶ ταύτης προστασίαν τῆς πολιτείας. Οὐ μόνον ἐν Σπάρτῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσαις ταῖς λοιπαῖς πολιτείαις εἶχε γίνοι ἴση τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας διανομὴ (κληῖροι)· ἐν τισὶ μάλιστα ἢ ἀκίνητος ἰδιοκτησία, ἦτο ἀναπαλλοτρίωτος, ἐν ἄλλαις δὲ ὠρίζετο ὅριον κτήσεως, ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερβῇ τις κτώμενος πλείονα.

Β') Ὑψίστατο ἐξ ἀδιαθέτου καὶ ἐκ διαθήκης κληρονομικὸν δικαίωμα, ἠδύναντο ὅμως ν' ἀποκληρωθῶσι τέκνα ἐνεκα λόγων βασίμων. Τὰ θήλεα ἐμειονέκτου τῶν ἀρρένων τέκνων, ἐπροτιμῶντο ὅμως τῶν ἀπωτέρω ἐξ ἀρρενογονίας συγγενῶν. Καὶ τὰ ἄρρενα ἠδύναντο νὰ παραιτηθῶσι κληρονομίας βεβαρυμένης μὲ χρέη. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ ἀττικοῦ κλη-

ρονομικοῦ δικαίου εἶναι τοσοῦτον ἀνεπτυγμένα ἐν τοῖς καθ' ἑκάστην, ὥστε οἱ νεώτεροι συνέταξαν ἰδίας περὶ τούτου πραγματείας, οἷον ὁ Bunsen, ὁ Gans κλπ.

4. Ἐνοχικὸν δικαίον. Τὰ τῶν δανείων ἦσαν λίαν ἀσθηρὰ, ἢ ἀδυναμία πρὸς καταβολὴν τῶν ὀφειλομένων ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὴν στέρησιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ὀφειλέτου καὶ τὴν μετάπτωσιν εἰς δουλείαν. Τύποι ἐπὶ τῶν συμβάσεων δὲν ὑπῆρχον ἰδιαίτεροι, ἠδύνατο δὲ νὰ γείνη ἔγγραφος ἢ σύμβασις (συγγραφαί), πρότερον μάλιστα καὶ ἀνευ μαρτύρων (τοῦτο ὅμως οὐχὶ ἐν Ἀθήναις), ἔπειτα δὲ ἠδύνατο νὰ ἀποδειχθῇ καὶ δι' ὄρκου.

Τὸ δικαίωμα τῶν ὑποθηκῶν ἐξήσκειτο μετὰ τινος σκληρότητος. Ἐν Χίῳ εἶχον βιβλίον ὑποθηκῶν· ἐν Ἀθήναις ἔσταινον λίθον ἐν τοῖς ὅροις τοῦ ἐνυποθηκου ἀκινήτου (ὄρος), ἐφ' οὗ καὶ ἡ ὑποθήκη ἐνεγράφετο. Ὁ τόκος ἦτο μέγας, καὶ κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος ἀπεριόριστος: «τὸ ἀργύριον στάσιμον εἶναι ἐφ' ὀπόσω ἂν βούληται ὁ δανείζων» (Λυσ. κατὰ Θεομ. σελ. 360).—Τὸ ἀττικὸν δικαίον περιεῖχε διατάξεις περὶ ναυτικοῦ δικαίου (ναυτικαὶ συγγραφαί), καὶ σχεδὸν πάσας τὰς περὶ ναυτικῆς ἐμπορίας συμβάσεις. Τὸ ναυτικὸν δικαίον τῆς νήσου Ρόδου (ἐκ τοῦ ὁποίου ὅμως ἡμεῖς ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων παραληφθέντος Ροδίου νόμου, lex Rhodia de jactu, δὲν ἔχομεν πλέον οὐδὲν παλαιὸν λείψανον) ἀπέκτησε μεγίστην ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ σπουδαιότητα, καθ' ὅσον κατέστη πηγὴ τοῦ ναυτικοῦ δικαίου τῶν νεωτέρων ἐθνῶν.

5. Τὸ ποινικὸν δικαίον τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνταποδόσεως καὶ τῆς ἐκδικήσεως. Ἡ ζωὴ διὰ τῆς ζωῆς ἐξηγοράζετο, ὁ πλησιέστατος ἐξ αἵματος συγγενῆς ὤφειλε νὰ καταδιώξῃ τὸν φονέα. Ἡ ὀργὴ τῶν θεῶν ἐξιλάσκετο δι' ἀνθρωποθυσίας. Τὸ ἄγος (μίασμα) ἠδύνατο ὀλόκληρον κοινότητά νὰ βαρύνῃ ὁ φονεὺς (ἐναγῆς) ἠδύνατο νὰ ἐξαγνίσῃ τὸ ἄγος του, δουλεύων παρὰ τῷ ἀδικηθέντι, ἢ διὰ τῆς φυγῆς νὰ διεκφύγῃ τὴν

καταδιώξιν, ἀλλὰ καὶ προσωρινῶς προσφεύγων ἐκέτης εἰς ναβὸν τινα. Ὁ ἐξ ἀμελείας φονεὺς, ἐν φυγῇ διατελῶν, ἠδύνατο, καταβάλλων πρόστιμον καὶ ἐξαγνιζόμενος ὀρησκευτικῶς ἢ διὰ οὐσίας κριοῦ, νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς καταδιώξεως. Ἐν ἐκκαύσει ὀργῆς ὁ λαὸς ἔκαμνε χρῆσιν τῆς καταπετρώσεως (λιθοβολία, κατάλευσις, καταλεύειν, καταλιθοῦν.).

Κατὰ δὲ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους δὲν ἐπετρέπετο πλέον εἰς τὸ ἄτομον νὰ ἐκδικῇ τὸ προσγενόμενον αὐτῷ ἢ τοῖς οἰκείοις ἀδίκημα, ἀλλ' ἡ πολιτεία ἱκανοποιεῖ τὸν ἀδικηθέντα, τιμωροῦσα τὸν ἀδικήσαντα, καὶ ἐπανορθοῦσα τὴν διαταραχθεῖσαν εἰρήνην. Ἐν γένει ἡ ποινικὴ νομοθεσία ἐχώρει καλεῖς μικροτάτας λεπτομερείας· ὑπῆρχον δὲ ποινὰὶ χρηματικά, θανατικά, καὶ σωματικά, ὡς καὶ ἀτιμωτικά καὶ ἡ ἐξορία (φυγῇ, ἀειφυγία κτλ.) Ἡ φυλάξις ἐχρησίμευεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς παρακράτησιν τοῦ κατηγορουμένου ἢ ὑποδίκου, ἢ πρὸς ἐξανάγκασιν καταβολῆς τῶν καθυστερουμένων φόρων.

Τοιαύτη ἡ καθόλου ἀνάπτυξις τῆς περὶ Πολιτείας καὶ Δικαίου ἰδέας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων κατὰ τὰς σχετικὰς μελέτας τῶν διάσημοτάτων ἐρευνητῶν Wachsmuth-Hermann, Schoemann καὶ λοιπῶν, ἀπὸ τῆς ἰδιαιτέρας τοῦ Warnkoenig ἐπεξεργασίας.

I. ΜΟΣΧΟΝΗΣΙΟΣ.

ΠΕΡΙ ΖΩΟΤΡΟΦΙΩΝ.

Ἡ ἀφθονία καὶ ἡ καλὴ κατάστασις τῶν μέσων τῆς ζωῆς εἶναι τὸ πόρισμα διαφόρων οἰκονομικῶν λόγων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔχει καὶ ἡ ἀστυνομικὴ ἔννοια οὐσιῶδες μέρος. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀφθονίαν, ἡ παρακώλυσις τῶν ἐγ-

κληματικῶν ἐμποδίων εἰς τὴν συναλλαγὴν ἐξασκεῖ βεβαίως μεγάλην ἐπιρροήν· ὅσον ἀφορᾷ τὴν καλὴν κατάστασιν τῶν ζωοτροφῶν, ἐγγυτέρω ἀγορανομικὴ ἐπιτήρησις εἶναι ἀναπόφευκτος. Διότι ὑπάρχουσι μικροὶ τινες δόλοι, οἵτινες διὰ τὴν συνέχειαν τῆς ἡμερησίας ἐπαναλήψεως τῶν φθείρουσι τὴν κανονικὴν ἰδέαν τῆς Πολιτείας, περισσότερον τοῦ ὅσον αὕτη κινδυνεύει ἀπὸ βαρυτέρων πολλακίς πλημμελημάτων.

Ἰδιαιτέρως πρόκειται νῦν περὶ μόνης τῆς καλῆς τῶν ζωοτροφῶν καταστάσεως, περὶ τῆς ὁποίας ὁ νόμος τῆς 31 Δεκεμβρίου 1836 (ἀρθ. 62) προενόησεν, ἐπιβαλὼν εἰς τὴν ἀστυνομίαν τὸ χρέος τῆς ἰδιαιτέρας ἐπαγρυπνήσεως ἐπὶ τῶν «ἐπιτηδευμάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐργάζονται ἐπὶ δείγματι καὶ χορηγοῦν τὰς ἀναγκαίας ζωοτροφίας, ὡς ζυθοπωλεῖα, κρεοπωλεῖα, ἀρτοποιεῖα, ξενοδοχεῖα, καπηλεῖα,» βεβαιουμένου «διὰ συνεχῶν καὶ ἐπαναλαμβανομένων ἐπισκέψεων καὶ ἐξετάσεων ἀνίσως τὰ ἀντικείμενα τῶν ἐπιτηδευμάτων πωλῶνται ἀφθαρτα.» Τὸ κύριον κατὰ τὴν ἐξέτασιν ταύτην ἀφορᾷ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν γνησιότητα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ποιότητα τοῦ πωλουμένου, διότι δύναται καὶ ἡ ποιότης ὑλῆς τινος νὰ χειροτερεύσῃ ἄνευ μίξεως αὐτῆς μετ' ἄλλοτρίων ὑλῶν.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ὁ γενικώτερος κατὰ τὸ θέμα τοῦτο κίνδυνος προέρχεται ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πωλουμένῃ ζωοτροφίᾳ ἀναμίξεως ἄλλοτρίων ὑλῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ δόλος ἐνεργεῖ τὴν μίμησιν λαμπρῶν ἰδιοτήτων, εἰς τρόπον ἀσυμβίβαστον πρὸς τοὺς στοιχειωδέστερους ὅρους τῆς ζωικῆς οἰκονομίας τῶν ἀπατωμένων ἀγοραστῶν. Ἡ ἐπὶ φθορᾷ τῆς δημοσίας ὑγείας τάσις αὕτη τῆς μικρεμπορικῆς βιομηχανίας, ἀπαντωμένη καθ' ὅλους τοὺς πυκνοὺς πληθυσμοὺς, ἤρχισεν ἀπότινος νὰ ἀναφαίνεται καὶ κατὰ τοὺς ἡμετέρους διὰ τρόπου ὅστις, συνδυαζόμενος πρὸς τὰς λοιπὰς ἀστυνομικὰς τοῦ τόπου παραφωνίας, καλεῖ τὴν κεντρικὴν Διοίκησιν ὅπως ἐπὶ τέλους θέσῃ ἐπὶ τῆς τραπέζης.

τὸ ἀπὸ πλείστου χρόνου λησμονημένον ἀστυνομικὸν ζήτημα. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτῳ διάφοροι ἐπόψεις, ἐν αἷς διακρίνεται ἡ τῆς ἀστυνομικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀποτελοῦσα ἰδιαίτερον κλάδον τῶν καθόλου διοικητικῶν σπουδῶν. Μεταξὺ αὐτῶν ἡ ἀγορανομικὴ ἐπιστήμη κέκτηται θέσιν σημαντικωτάτην· περιττὸν δὲ νὰ σημειωθῇ ἡ κατ' ἐξοχὴν δημοτικὴ ἐννοια αὐτῆς, ἀφοῦ ὅλοι τῆς οἱ ἀγῶνες ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν εὐζωίαν τῶν πολλῶν. Ἐρχεται τοιοῦτοτρόπως κατὰ νοῦν ἡ εἰκὼν τοῦ ἀγαθοῦ οἰκογενειάρχου ἐν τῷ μέσῳ τῶν τέκνων του.

Ἐνδεικτικὴ εἶναι ἡ σημασία τῶν κατὰ τὸ προκείμενον θέματα γενικῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας τὸ ἐν Πρωσσίᾳ Ἀνώτατον Γεωργικὸν Συμβούλιον ὑπέβαλε πρὸ ὀλίγων μηνῶν εἰς τὴν Γερμανικὴν Κυβερνήσιν. — Ἐντὸς τοῦ ἄρτου τίθεται στυπτηρία, ὕδωρ τῆς ἀσβέστου, ζαλάπη (ρίζα καθαρτικὴ τοῦ Μεξικοῦ), ὅπως καταστῆ λευκότερος. — Ἐντὸς τῶν ἀλεύρων γύψος, κιμωλία γῆ, μαρμαροκονία, ἄμμος κττ. — Οὐδὲν ἐπικινδυνωδέστερον τῶν ἀλλάντων, τινῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἡ στίλβωσις ἐπιτυγχάνεται δι' ἀρσενικοῦ. — Ἐντὸς τοῦ τετριμμένου ἢ βραζομένου καφφέ μεταχειρίζονται χικόρην, ὄχραν, ὀξύδιον τοῦ σιδήρου καὶ χῶμα. — Ἐντὸς τῆς σοκολάτας ρητίνην τοῦ Περοῦ, στύρακα, καταπότια τῆς ζακχάρεως, ἄλευρον, κάστανα, τίτανον. — Ἐντὸς τοῦ γάλακτος τιθέμενον ὕδωρ ὑπολογίζεται εἰς μυθώδεις ποσότητας. — Ἐντὸς βούτυρον εἶναι κρᾶμα λίπους καὶ ἄλλων οὐσιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀπαντῶνται καὶ αἱ ἐψημένα πατάται. — Ἐντὸς ὄξος κατασκευάζεται ἀπὸ διαφόρων φυτῶν καὶ ξύλων. — Ἐντὸς ὄξος τῶν πνευματῶδων ποτῶν οφείλεται εἰς δηλητηριώδεις ὕλας. — Ὁ οἶνος ἀποτελεῖ ὀλόκληρον σύστημα νοθευτικόν, διὰ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσιν εἴδη, ἐν οἷς οὐδὲ ρανὶς φυσικοῦ οἴνου ὑπάρχει ἀληθῆς πατάται, ζάκχαρις ἀκάθαρτος, γλυκερίνη, κόκκοι κεράσων, μύρτων κλπ. μαλάχαι, μεταλλικαὶ οὐσίαι ἐπικινδυνωδέσταται, εἰς χρωματισμὸν καὶ

γεύσιν. — Ὁ ζύθος, τὸν ὁποῖον οἱ νέοι καταναλωταὶ τῶν Ἀθηναίων ὑπολαμβάνουσιν ὡς ἀθωότερον, διαφθείρεται διὰ παντοειδῶν οὐσιῶν ποτάσεως, ἀσβέστου καὶ ἀλάτων.

Τοιαύτη περίπτου ἢ διεύθυνσις τοῦ δόλου ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ζωοτροφῶν. Ὅσον λεπτόνεται καὶ πολλαπλασιάζονται αἱ ἀνάγκαι, τόσον διαποικίλονται καὶ τὰ πρὸς πονηρὰν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν μηχανήματα. Ἡ ἀγορανομικὴ λοιπὸν τῆς Πολιτείας παρέμβασις καθίσταται ἀπαραίτητον ἀντίδοτον, τὸ ὁποῖον ἀνευρίσκομεν κατ' ὄλους τοὺς εὐρώστους πολιτισμοὺς, ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ἐν Ἑλλάδι ἀγορανομίου, ὅστις κατὰ Θεόφραστον ἦτο διηνεκῶς «ἐπόπτῃς τῶν ὠνίων τῆς ἀγορᾶς», καὶ κατὰ Πλάτωνα (Νόμ. σ') ἐφύλαττε «τὸν περὶ τὴν ἀγορὰν κόσμον, ὅπως μηδὲν ἀδικῆ μηδεὶς.»

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΙΗ' ΑΙΩΝΟΣ.

Νομίζω ὅτι τὸ θέμα, περὶ οὗ γράφω, ἐνδιαφέρει τὸν ἀναγνώστην. Ἀναδιφῶ ὀλίγας σελίδας τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας καὶ τὰς μᾶλλον ἐνδιαφερούσας ἡμᾶς ὡς Ἑλληνας, ἐνδιαφερούσας δὲ μάλιστα πάντων τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικὴν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἐπιτροπὴν, τὴν μετὰ ζήλου καὶ φιλογενείας ἀναδεξαμένην τὸ σπουδαῖον ἔργον τῆς συντηρήσεως τοῦ περιδόξου Οἰκουμενικοῦ Ὁρόνου, οὔτινος ἢ δόξα μὲν δόξα ὑπάρχει πάντων τῶν Ὁρθοδόξων, κατὰ τὴν ὁμολογίαν ἐνός τῶν πατέρων τῆς Δ' Συνόδου, ἐφ' ἡμᾶς δὲ πάντας ἀντανεκλᾷ ἢ ἀδοξία, καὶ ἡ καχεκτικὴ κατάστασις ἐπιδραῖ ἐπὶ τοῦ ὄλου.

Τῆς καχεκτικῆς ταύτης καταστάσεως τὰ αἷτια πολλὰ βεβαίως εἰσὶ καὶ διάφορα· μεταξὺ ὅμως ὄλων ἐνδιαφέρουσι

τὴν προκειμένην μελέτην μόνον τὰ οικονομικά καὶ ἰδίως ἡ ἐποψὶς τῶν χρεῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Μ. Ἐκκλησία ἐπεβαρύνθη ὡς ἐκ τῆς μεταβολῆς τῶν ἐθνικῶν τυχῶν, ἀλλὰ τῆ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆ καταστροφῇ τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας.

Πλέον παρά βέβαιον ὑπάρχει ὅτι μόνον τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον ἀνήλθεν ὁ Γεννάδιος Σχολάριος μετὰ τὸ 1453, καὶ ἀνευ οὐδεμιᾶς βίας τοῦ Σουλτάνου, ὅστις τοσοῦτον ἐτίμησε τὸν ἄνδρα· οἱ Χρονογράφοι τῆς Τουρκοκρατίας Ζυγομαλάς καὶ ὁ πολύτιμος Δωρόθεος Μονεμβασίας οὐδεμίαν εἰς τὸ θέμα ἡμῶν παρέχουσι συμβολήν, ὁμολογοῦντες ἀμφοτέροι περὶ τῆς τοῦ Σχολαρίου ἐκλογῆς, ὁ μὲν «καὶ στανικῶς αὐτοῦ ἔκαμαν αὐτὸν πατριάρχην,» ὁ δὲ «καὶ ἔκαμαν στανικῶς τὸν σοφώτατον κύριον Γεννάδιον», διότι ἐκεῖ εἰσχωροῦσι βεβαίως αἱ καταχρήσεις ὅπου πράγματι ὑπάρχει ποθητὸν, ὁ δὲ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ πατριαρχικὸς ἐγένετο τοιοῦτος μετὰ τὸν Γεννάδιον καὶ τοὺς τρεῖς ἀμέσους αὐτοῦ διαδόχους, Ἰσιδώρον τὸν Ξανθόπουλον, Ἰωάσαφ τὸν Κόκαν καὶ Μάρκον τὸν Ξυλοκαράβην, ἐπὶ τῶν ὁποίων πιστεύω ὅτι ὁ Πατριάρχης ἐλάμβανε καὶ χρηματικόν τι δῶρον παρὰ τοῦ Σουλτάνου, ὡς ὁ Γεννάδιος· διότι τέως μόνον περὶ αὐτοῦ ἐγίνωσκον, ὅτι ἀνέφερον τοιοῦτό τι οἱ χρονογράφοι Μαλαξὸς «δέδωκε δ' αὐτῷ καὶ μέρος τρουσίνων», Μελέτιος Ἀθηναίων «ἔδωκε καὶ νομίσματα ἰκανά», κλπ. ἄτινα ὁ μὲν τοῦ μακαρίτου Μαθᾶ Πατριαρχικὸς κατάλογος ὀρίζει χίλια, τὸ δ' ὑπ' ἐμοῦ δημοσιευθὲν ἐν τῷ Ἀθηναίῳ (τομ. 5' σελ. 1—52) καὶ ἰδιαιτέρως Πατριαρχικὸν Χρονικὸν τοῦ Κυρίλλου Λαυριώτου πεντακόσια· ἤδη δ' ὁ Κύριλλος οὗτος γράφει καὶ περὶ τοῦ Ἰσιδώρου τοιοῦτό τι ὅτι δηλοῦν ὁ βασιλεὺς ἠγάπησεν αὐτὸν καὶ ἔδωκε «καὶ γρόσια πεντακόσια ἐπευξάμενος λίαν.»

Μετὰ Μάρκον τὸν Ξυλοκαράβην τὰ φλωρία καὶ γρόσια ἔπαυσαν διδόμενα παρὰ τοῦ Σουλτάνου τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως· ἀπ' ἐναγτίας δὲ παρατηροῦμεν, ὅτι

πωλουμένου τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος ἐσχηματίσθη ἐντεῦθεν ἰδιαίτερος πόρος τοῦ Σουλτανικοῦ ταμείου. Τοιουτρόπως ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Μωάμεθ οἱ ἐξωμόται Τραπεζοῦντιοὶ, προσελθόντες αὐτῷ, ἐζήτησαν ἕπως διατάξῃ καὶ διορισθῇ Πατριάρχης ὁ Τραπεζοῦντιος Συμεὼν, προσφέροντες ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ Πατριάρχου ἐτήσιον δασμὸν χιλίων φλωρίων, ὡς ὁ Σουλτάνος, ὅστις, καθὰ λέγει ὁ Μαθᾶς, ἐτησίως παρεῖχε τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ φλωρία χίλια ἢ γρόσια πεντακόσια, ἐκέρδαινε καὶ ταῦτα καὶ ὅσα ἐλάμβανεν. Ἐντεῦθεν ἡ θύρα ἠνοιχθῆεις τὴν κακοήθειαν τῶν κληρικῶν ἀξιωματικῶν τῆς Πατριαρχικῆς αὐλῆς, οἵτινες ὁλονὲν ἀναβιβάζοντες τὸν δασμὸν—τὸ πεσκέσιον,—ἐπετύγγανον μὲν τὸν διορισμὸν οὔτινος οὔτοι ἐπεθύμουν, ἠῤῥξανον δὲ τὸ χρέος τοῦ Πατριαρχείου, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὰ διδόμενα παρ' αὐτῶν ἐδανείζοντο εἰς βᾶρος τοῦ κοινοῦ ταμείου.

Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ Συμεὼν τὰ φλωρία ἠριθμοῦντο χίλια, ἀλλὰ τὴν κατάπτωσιν τῆς πατριαρχικῆς καὶ δὴ τῆς Οἰκουμενικῆς ἀξίας προῦκάλεσαν μὲν ἐξωμόται Λαζοὶ, ἰσχὺν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις ἔχοντες καὶ ὄργανα μεταχειρισθέντες συμπολίτας αὐτῶν τινὰς, ἐπέτεινε δὲ γυνή, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἡ μητριὰ τοῦ Πορθητοῦ Μωάμεθ κυρὰ Μάρω, ὑποσχομένη καὶ προσενεγκοῦσα μάλιστα τῷ προγονῷ αὐτῆς Σουλτάνῳ φλωρία διςχίλια, ὅπως ἐπιτύχῃ τοῦ διορισμοῦ τοῦ ὑπ' αὐτῆς εὐνοουμένου Διονυσίου τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως. Οἶκοθεν νοεῖ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι οὔτε οἱ Τραπεζοῦντιοὶ ἐδωρήσαντο τῷ ταμείῳ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως τὰ ὑπ' αὐτῶν προσενεχθέντα φλωρία, οὔτε ἡ κυρὰ Μάρω· πιθανῶς δ' ἐλάμβανον καὶ αὐτὰ καὶ ἐτιπλείονα παρὰ τοῦ Πατριάρχου, ἔστις ἐπεφόρτιζεν αὐτὰ εἰς βᾶρος τοῦ ταμείου τῆς Ἐκκλησίας. Ἐντεῦθεν ἠῤῥξανε τὸ χρέος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, «ὁ δὲ κοιαίστωρ, ὃν τευτερτάρην καλοῦσι, δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ ὀλιγώτερα ἀπὸ τὰς δύο χιλιάδας φλωρία, διότι ἐγράφησαν εἰς τὰ κατάστιχα τοῦ βασιλείου», λέγει ὁ Μελέτιος Ἀθηναίων,

Μὴ δεχόμενος ὁμῶς ἐλάττωσιν τοῦ πεσκέσιου ὁ κοιαι-
στωρ οὐδαμῶς ὑπεχρεοῦτο ἵνα μὴ δεχθῆ καὶ αὐξήσιν, ἔσω
καὶ γραφέντος εἰς τὰ κατὰστιχα· εὐτυχῶς ὁμῶς πάλιν ὁ
αὐξήσας τὸν δασμὸν ἦν οὐχὶ Ἕλληνας ἀλλὰ Σέρβος, ὁ δι-
αβόητος Ραφαήλ, ὅστις «εἶχε φιλίαν μεγάλην καὶ παρ-
ρησίαν εἰς τὴν Πόρταν, κατὰ τὸν Μαλαξὸν, ἔςωντας ὁποῦ
ἠγάπων αὐτὸν οἱ πασᾶδες.» Ὁ Σέρβος Ραφαήλ ἀναβιβά-
ζει τὴν μὲν ἐτήσιον δασμοφορίαν εἰς δύο χιλιάδας φλω-
ρία, τὸ δὲ διὰ τὴν ἐκλογὴν ἢ διὰ τὴν ἀμφίεσιν, ἵνα οὐ-
τως εἴπωμεν, πεσκέσιον εἰς πεντακόσια, ὅπερ καὶ μόνον,
ὡς φαίνεται, ἔδωκε, διότι τὰ δισχιλία μὴ ἔχων ἐρρίφθη
εἰς εἰρκτὴν καταβιβασθεὶς τοῦ θρόνου καὶ ἀλυσίδετος πε-
ριήρχετο τὰς ἀγυιάς, ἐπαιτῶν ἐλεημοσύνην πρὸς πληρω-
μὴν τῶν φλωρίων δύο χιλιάδων· «καὶ τοῦ ἔβαλαν ἄλυσ-
σον σιδηρένια βάρεια, λέγει ὁ Μαλαξὸς, καὶ τοῦ ἔδωκαν
καὶ ἓνα Γοῦρκον καὶ τὸν ἔσυρνε καὶ τὸν ἐφύλαγε... καὶ
εἶτι ἐσύναζε τὰ ἔτρωγε καὶ τὰ ἔπινε.» Μαρτυροῦσι δὲ καὶ
οἱ λοιποὶ τὸ γεγονός, ὡς καὶ τὸ νέον τοῦτο εἶδος τῆς ἐ-
ξοφλήσεως τῶν χρεῶν. Ἄλλ' ἐκ τῶν γραφομένων πάντων
δύο τινα, ἐνδιαφέροντα τοὺς ἀναγνώστας καὶ ὡς περὶ
τὰ οἰκονομικὰ ταῦτα ζητήματα ἐνασχολουμένους καὶ ὡς
Ἕλληνας, σημειῶ: τὸ μὲν ὅτι τὸ ταμεῖον τοῦ Πατριαρ-
χείου ἦν κενόν, διότι ἐν ἡ περιπτώσει εἶχε χρήματα οὐδε-
μία ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ραφαήλ ἠθέλην ἀποτίσει τὸν ἐτή-
σιον δασμὸν, τὸ δὲ ὅτι οἱ Ἕλληνες κληρικοὶ καὶ ἱεράρ-
χαι οὐδεμίαν ἠσθάνοντο εὐχαρίστησιν, οὐδὲ δόξαν ἐθνι-
κὴν ἐθεώρουν ἔχοντες Σέρβον πατριάρχην θρόνου ἀνέκα-
θεν ἑλληνικοῦ. Τοῦτο δὲ καταδείκνυται ἐκ τῆς ἐξαετοῦς
πατριαρχείας τοῦ διαδεξαμένου τὸν Ραφαήλ Μαξίμου Β',
ὡς καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν κατόπιν Πατριαρχῶν, πλη-
ρωνόντων τακτικῶς τὸν ἐτήσιον τῶν δισχιλίων φλωρίων
δασμὸν καὶ τὰ ἐπὶ ἐκάστη ἀμφιέσει πεντακόσια· τοῦτο δὲ
μέχρις Ἰωακείμ Α' τοῦ ἀπὸ Δράμας, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ
ΙΓ' αἰῶνος ἀνελθόντος τὸν θρόνον.

Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰωακείμ ἐφιστῶμεν πλείονα προ-
σοχὴν. Ὁ Ἰωακείμ ἦν ἀνὴρ διακεκριμένος, νέος τὴν ἡλι-
κίαν, γηραιὸς δὲ τὴν σύνεσιν καὶ ὑπὸ ζήλου διαφλεγόμενος
ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας. Ὁ Λαυριώτης Κύριλλος ἀποκαλεῖ αὐ-
τὸν περιδοξόν,

ἄπασι θαυμαζόμενον καὶ ἐπαινούμενόν τε·

νέος ὠραῖος, ἀμέμπτος· ἦν δὲ τριακοντούτης, κλπ.

Καὶ ὁ Μαλαξὸς δὲ καὶ ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης, καὶ ὁ Με-
λέτιος καὶ ὁ Μαθᾶς ἐπιβεβαιοῦσι τὰ λεγόμενα προστιθέν-
τες ὅτι ἠγάπων αὐτὸν λίαν οἱ κληρικοὶ καὶ ἱεράρχαι καὶ
ὁ λαὸς, καταβιβασθέντα δὲ τοῦ θρόνου ὑπὸ Βασιζήτου Β'
τοῦ Κεραυνοῦ ἀνεβίβασαν πάλιν· δυστυχῶς ἡ ἀγάπη αὐ-
τῆ ἐγένετο παραίτιος τῆς προσθήκης καὶ ἑτέρου χρέους εἰς
τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι ἐν μὲν τῇ
πρώτῃ αὐτοῦ πατριαρχείᾳ κακούργος τις, ἄλλοτε μητρο-
πολίτης Σηλυβρίας, τότε δ' ὑπὸ καθάρσει τελῶν, ὑπέσχε-
το προσθήκην εἰς τὸν ἐτήσιον δασμὸν τῶν δισχιλίων φλω-
ρίων χιλίων εἰσέτι, ἅτινα ἡ Ἐκκλησία ἀπέτισεν ὅπως στη-
ρίξῃ μὲν τὸν Ἰωακείμ, ἐμποδίση δὲ τὴν ἐπιπήδησιν τοῦ
κακούργου Σηλυβρίας· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἐδέξατο, δυστυ-
χῶς, ὁ Ἰωακείμ τὴν ἐκ νέου προσθήκην πεντακοσίων φλω-
ρίων, ἣν ὑπέβαλον τῷ Σουλτάνῳ οἱ φίλοι αὐτοῦ, ὅπως τύχῃσι
τῆς ἐκ δευτέρου ἐκλογῆς· λέγομεν δυστυχῶς διότι, κατὰ
τοὺς χρονογράφους πάντας, οὐδέποτε ἔστερξεν ὁ ζηλωτὴς
Πατριάρχης τὴν πρώτην προσθήκην, περὶ οὗ ἰδίᾳ ὁ Μαλα-
ξὸς λέγει «ὁ δὲ πατριάρχης Ἰωακείμ δὲν ἠθέλησε νὰ σέρ-
ξῃ ταύτην τὴν ἐπανεύασιν, μόνον ἐδιάκρινεν ὅτι νὰ λείψῃ
ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου· ὁ δὲ εὐσεβὴς λαὸς ἔστερξεν
αὐτὰ τὰ φλωρία.» Ἐντεῦθεν ἐν ἀρχῇ τῆς ΙΓ' ἑκατονταε-
τηρίδος ὁ Οἰκουμενικὸς θρόνος ἀπέτιεν εἰς τὸν Σουλτάνον
φόρον τρεῖς καὶ ἡμίσειαν φλωρίων χιλιάδας, ἐκτὸς τῶν
πεντακοσίων τῆς ἀμφιέσεως, ἐπομένως τὸ χρέος τοῦτο, ἐ-
παρκῶν μὴ ὑπαρχόντων εἰσοδημάτων, εἶχε κορυφωθῆ. Πρὸς
τοῦτο ὁ Ἰωακείμ μετέβη εἰς τὴν Ἰβηρίαν, πρὸς τοὺς Ὀρ-

Οδοδόξους αὐτῆς βασιλεῖς, οἵτινες καὶ ἐβοήθησαν βασιλικῶς βεβαίως τὸ Πατριαρχεῖον, ἐπεχείρησε δὲ τὸ ἴδιον ταξείδιον καὶ μέχρι τῶν Παριστρίων θεμάτων τῆς Τουρκικῆς αυτοκρατορίας, ἀλλ' ἐκεῖ ἀποτυχῶν ἀπέθανεν. Εἰκασία τις ὅμως ἔχει ἴσως καὶ τόπον βεβαιότητος ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι μανθάνοντές ποθεν, ὅτι τὸ κέντρον τῆς Ὀρθοδοξίας χρηματικῶς εὐπορεῖ, ἐπηρεάζον πρὸς μείζονα ἀργυρολογίαν.

Τέλος αἱ 3,500 φλωρία ἀπετίοντο κατ' ἔτος, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὀλίγον διήρκεσε χρόνον, καθότι ἐπὶ τῆς πρώτης πατριαρχείας τοῦ Ἱερεμίου Α', μεταβάντος αὐτοῦ εἰς προσκύνησιν τῶν ἁγίων τόπων, Ἰωαννίκιος ὁ Σωζουπόλεως, ἀναβιδάσας τὸν δασμὸν εἰς τέσσαρας χιλιάδας, ἐπέβη τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, καὶ οὕτως αἱ τέσσαρες χιλιάδες καθιερώθησαν. Κατόπιν προσετέθησαν ἑκατὸν εἰσέτι φλωρία κατ' ἔτος, ἐπὶ τῆς δευτέρας τοῦ Ἱερεμίου πατριαρχείας, ἅτινα ὑπέσχετο ὅπως δίδῃ ἐνιαυσίως ὁ ἀρχιεπίσκοπος πρώτης Ἰουστινιανῆς Πρωχῶρος, ἵνα ἀναγνωρίσῃ ὁ Σουλτάνος ὡς αὐτῷ ὑποκειμένην τὴν ἐπισκοπὴν Σερβίων, ἣν ὅπως κυρώσῃ ὁ Ἱερεμίας διὰ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ὃν καὶ ἀνῆκε πράγματι, ἐδέχθη τὴν προσθήκην. Ὁ φόρος οὗτος τῶν 4,100 φλωρίων ἐδίδετο κατ' ἔτος τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

Ἡ ἱστορία τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως μετ' ἐπαίνου μνημονεύσει δύο μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πατριαρχῶν, Ἰωάσαφ τοῦ ἐπικληθέντος Μεγαλοπρεποῦς καὶ Ἱερεμίου Β' τοῦ Τρανοῦ, ὧν ὁ μὲν ἀναφέρεται ὅτι ἐπέτυχε τῆς ἐλαττώσεως τοῦ φόρου κατὰ χίλια φλωρία, ὁ δὲ ὑπάρχει ὁ τελευταῖος Πατριάρχης, οὗ μνημονεύουσιν οἱ χρονογράφοι, ὡς πληρώσαντος τὰς δύο χιλιάδας φλωρίων ὡς ὁ ἐτήσιος φόρος τῶν 4,100 φλωρίων ἠλαττώθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Πατριαρχῶν τούτων εἰς τὸ ἥμισυ.

Καὶ οὕτω, τοῦ 15' αἰῶνος λήγοντος, ὁ διοριζόμενος Πατριάρχης ἀπηλλάχθη τῆς πληρωμῆς τοῦ φόρου τούτου, τὸ χρέος ὅμως τοῦ Πατριαρχείου ἐξωγχοῦτο, διὰ τὸν ἀπλοῦστατον λόγον ὅτι αἱ πτώσεις καὶ οἱ διορισμοὶ τῶν Πατριαρχῶν

τῆς Κωνσταντινουπόλεως (μόνη ποικιλία τῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας) ἐπετυγχάνοντο ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως μόνον ἐπὶ χρήμασιν, ἅτινα ἐδανείζοντο οἱ ἐνδιαφερόμενοι εἰς λογαριασμὸν τοῦ ταμείου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας· οὕτως ὡς κλαίοντες οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ θρόνου, ἐν ἰδίῳ τόμῳ τῷ 1602, σημειοῦσιν ὅτι ἀνέβαινε τὸ χρέος εἰς τριάκοντα φορτὰ ἄσπρων.

Τὸ οἰκονομικὸν τοῦτο βᾶρος διάφοροι Πατριάρχαι, ἀπὸ τοῦ προμνησθέντος Ἰωακείμ Α', προσεπάθησαν νὰ ἐλαττώσωσιν· ὑπῆρξαν δὲ καὶ ζηλωταὶ λαϊκοὶ ἄρχοντες, οἵτινες ποικιλοτρόπως προσήρχοντο ἐλαφρύνοντες τὸ βαρὺ χρέος. Οὕτως ἐκ διαφόρων ἐγγράφων πατριαρχικῶν, φερόντων πᾶσαν αὐθεντικότητα, φαίνεται ὅτι καὶ χρήματα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀλλὰ καὶ κτήματα ἐδωροῦντο ἄνδρες καὶ γυναῖκες εὐσεβεῖς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὧν πρῶτος ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς κώδηξιν ἀπαντᾶται ὁ σωτὴρ τοῦ Γένους διάσημος Ἱερεμίας Α', προσαρτήσας κτήματα τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἀναφαίρετον τὴν ἐν τῇ χώρᾳ Βρύγκα πατριαρχικὴν ιδιόκτητον κατοικίαν μετὰ τῆς περιοχῆς, τοῦ κήπου καὶ τῆς ἀμπέλου αὐτῆς, καθὰ μνημονεύοντες τῆς δωρεᾶς μαρτυροῦσιν ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν, ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων καὶ ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης. Καὶ ἡ μὲν δωρεὰ ἐγένετο τῷ 1539, ἀλλὰ κατὰ τῷ 1563 ὁ Ἰωάσαφ Β' ὁ Μεγαλοπρεπῆς ἐπικυροῖ ἑτέραν δωρεάν εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν ἐκ χιλίων φλωρίων· μάθημα διδακτικὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πρὸς τὴν σύγχρονον ἱεραρχίαν.

Ἐγγραφον χρονολογούμενον ἀπὸ Ὀκτωβρίου 1578 πληροφορεῖ ἡμᾶς, ὅτι διὰ τῶν χιλίων τούτων φλωρίων ἠγοράσθη τὸ πλησίον τοῦ σήμερον Πατριαρχικοῦ Ναοῦ κείμενον οἶκον τοῦ Ἰζαούση. Ἐπὶ τοῦ Ἱερεμίου τοῦ Β' ἀφιερῶνται κτήματα εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν παρὰ τῆς Κριτοπουλίνας ἐκ Χρυσοκεράμου, οἰκίαι παρὰ τοῦ πρώην ἡγεμόνος Μολδαυίας Πέτρου, ἐννέα κελλία ἐν Ρεθύμνῃ, μία ἀμπελος ἐν Νικομηδεῖα παρὰ τοῦ ἐκ Στενίτσης Καραϊωάννου. Ἐπαύσαντο

δὲ δωρούμενοι κτήματα, ἅμα τῆς Ἐκκλησίας ἀπόφασιν λαβούσης δραστηκωτέραν περὶ ἐξοφλήσεως τῶν χρεῶν· τοιαύτας δὲ, ἐφ' ὅσον ἐμελέτησα τοὺς Κώδικας, δύο εὔρον: τὴν μὲν ἐπὶ Νεοφύτου Β' τῷ 1602, καθ' ἣν ὠρίσθη ὅπως ἕκαστος ἀρχιερεὺς δίδῃ τι κατ' ἔτος πρὸς πληρωμὴν τῶν χρεῶν, ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως, τὴν δὲ ἐπὶ Ῥαφαήλ Β' τῷ 1604 (Ἰανουαρίου 14) ὅπως ληφθῶσιν ἐξ ἄσπρα ἀπὸ ἐκάστης οἰκογενείας καὶ ἐξήκοντα ἀφ' ἐκάστου ἱερέως. Ἐκ τίνος δὲ ἐγγράφου εἰκάζω, ὅτι τῆς ἐθνικῆς ταύτης περιουσίας ἦν διεπεπιστευμένη ἢ διαχείρησις εἰς ἰδίαν ἐπιτροπὴν, ἣτις ἦν ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ τῶν Πατριαρχείων τότε· τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην συνίστων τῷ 1563, διορισθέντες ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωάσαφ Β', ὁ μέγας Οἰκονόμος καὶ πρεσβύτερος Θεόδωρος, ὁ Ἀντώνιος Καντακουζηνός, ὁ Μωζάλος Γαβρᾶς, ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος καὶ ὁ ἀπὸ τῶν Καραμανιωτῶν (ἐκ Καππαδοκίας ἢ Ἰκονίου) Καρατζᾶς.

Ἀπὸ τοῦ περιδόξου Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρως, συνεπεία ἀλλεπαλλήλων πτώσεων καὶ ἀναρρήσεων πατριαρχικῶν, προκαλουμένων ὑπὸ τε τῆς Τουρκικῆς δυναστείας καὶ τῆς παπικῆς μισαδελφίας, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸ χρέος ἠϋξήσεν εἰς βαθμὸν ἀφόρητον. «Ὁ ΙΖ' αἰὼν, γράφει ὁ ψευδώνυμος Μαθᾶς, ὑπῆρξεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πολλῶν καὶ μεγάλων θλίψεων φορὰ. Κακία ποιμένων καὶ αἱ παρὰ τῶν ἔξωθεν ἐπιπεσόντων αἰρετικῶν ποικίλαι μηχαναὶ καὶ δολοπλοκίαι, σύμμαχον ἔχουσαι τὴν βαρβαρότητα καὶ πλεονεξίαν τῆς Τουρκικῆς δυναστείας, κατέθλιψαν τὴν Ἐκκλησίαν», ἣτις ἐν διαστήματι εἴκοσι μόλις ἐτῶν, ἀπὸ τοῦ 1619—1638, εἶδε πέντε πατριαρχείας τοῦ Λουκάρως, τρεῖς Κυρίλλου τοῦ Κονταρῆ, δύο Ἀθανασίου τοῦ Πατελλαρίου, ἀνὰ μίαν δὲ τοῦ Γρηγορίου Δ', τοῦ Ἀνθίμου Β' καὶ τοῦ Νεοφύτου Γ'. Εἰς ἀπόσβεσιν τοῦ βαρυτάτου χρέους τῆς Ἐκκλησίας, ἀναβαίνοντος τῷ 1623, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Μελετίου Ἀθηνῶν, εἰς ἑβδομήκοντα φορτία ἄσπρων, τῷ δὲ 1636 εἰς διακόσια, ἀπηρτεῖτο βασι-

λικὴ ὄντως ἀντίληψις. «Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχιερεῖς εἰς δικαστήρια ἐσύροντο ὑπὸ τῶν δανειστῶν, λέγει ὁ Μελέτιος, διὰ τὰ χρήματα, ὅπου ἔδωκαν εἰς τοὺς προγεγονότας Πατριάρχας, οἱ ὅποιοι ἀκαταπαύστως ἐδανείζοντο ἀπὸ Μποσταντζίδες, Ἰσαουσάδες, Καπιτζίδες, Τεχνίτας, Φράγκους, Ἑβραίους καὶ ἄλλου ἔθνους, διὰ τὰ ὅποια ἔγιναν ἐγγυηταὶ οἱ μητροπολίται, ἔθεν καὶ κακῶς ἐπάσχον.»

Γενναῖος ἀρωγὸς τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως παρέστη ἡ ἡγεμὼν Μολδαβίας Βασίλειος, ἐκ Μακεδονίας ἔλκων τὸ γένος, ἀνὴρ ἀξιοπρεπέστατος, ὅστις (πληρώσας τὸ ἐκ 42,000 Οὐγγρικῶν φλωρίων χρέος, εἰς ὃ ὑπέπεσεν ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων ἀγωνιζομένη κατὰ τῶν Λατίνων προσπαθούντων, διὰ τοῦ τότε πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας, ὅπως ἀφαρπάσωσιν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Ὀρθοδόξων τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως) κατέβαλε καὶ ὅλην τὴν ποσότητα τοῦ χρέους τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ὅπερ ὁ Μελέτιος ὀρίζει εἰς εἴκοσι φορτία ἄσπρων, ἐνῶ πρὸ ὀλίγου ἀνεβίβασεν εἰς διακόσια. Εἰς ἀμοιβὴν τῆς προθυμίας ταύτης καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως τοῦ Βασιλείου, ὁ Πατριάρχης Παρθένιος ὁ Γέρων ἀπέστειλεν αὐτῷ τὸ λείψανον τῆς ὁσίας Παρασκευῆς τῆς νέας, ἀλλ' ὁ Βασίλειος, γενναιότερον φερόμενος, ἔθετο ἕτερον ὄρον διὰ τὴν ἀπότισιν τοῦ χρέους, ὅπως μὴ πληρῶνωσιν οἱ ἀρχιερεῖς τοὺν τεύθειν βοήθειας, ζητείας, δοσίματα κτλ. Ἡ ἐπιθυμία αὕτη τοῦ Βασιλείου ἔμεινεν ἀνεκτέλεστος.

Ὀλόκληρος ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ὑπέκυπτε κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου εἰς δυσφόρητα χρέη. Καὶ δὲν ἦσαν μόνον τὰ Πατριαρχεῖα, ἀλλὰ καὶ αἱ Μητροπόλεις καὶ τὰ Μοναστήρια· τῷ 1639 λ. γ. ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ Κονταρῆ τὸ χρέος τῆς μητροπόλεως Παλαιῶν Πατρῶν ἀνήρχετο εἰς 50,000 ἄσπρων, ἡ δὲ μητρόπολις Μονεμβασία τῷ 1640 ἐχρεώσται εἰς τὸν κύρ Ράλλην 100,000 ἄσπρων, ἕτεραι δὲ μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ μεγαλύτερα ἢ μικρότερα ποσὰ· καὶ μόνον μία ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς κώδικεσι σημειοῦται μὴ ὀφεί-

λουσά τι, διότι ὁ μητροπολίτης αὐτῆς Ἀντώνιος ἀπέτισε τὰ χρέη ἴσως δὲ Πατριάρχης γενόμενος οὗτος ἠδύνατο νὰ εὐρημέσον τῆς ἐξοφλήσεως καὶ τῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας χρεων, ἀποσβέσας τὰ τῆς ἰδίας μητροπόλεως Δρύστρας. Ὑπέρογκον ἦν ὡσαύτως τὸ χρέος καὶ χριστιανικῆ ἢ πενία τῶν ἱερῶν τοῦ Ἁθωνος Μονῶν ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β' ἐτάραττε τὰς Μονὰς Ἐσφιγμένου καὶ Βατοπεδίου, ὁμόρους οὔσας, ἕρις τις, ἣτις προεκλήθη ἐξ αἰτίας, δι' ἣν ἂς μὴ κατακρίνη τοὺς Ἐσφιγμένους ὁ Ἑλληγ ἀναγνώστης ἢ παράδοσις—ἐρειδόμεθα δ' ἐπὶ παραδόσεων ὅπως φωτίσωμεν τοῦ χρονικοῦ περιβολαίου τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας τὰς ἀλαμπεστέρας πτυχὰς—σῶζει ὅτι, εὐρεθέντος ποτε πτώματος πρὸ τῆς Μονῆς Ἐσφιγμένου, ἡ Τουρκία ἐζήτηε ἀπὸ τῆς ὀλομελείας τῶν μοναχῶν ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ἈΣΠΡΑ καὶ οὐδὲ τριάκοντα ἄσπρα εἶχε τὸ ταμεῖον τῆς Μονῆς! Τότε δ' ἠναγκάσθη ἵνα ἐκποιήσῃ ἢ μᾶλλον θέσῃ ἐνέχυρον κτῆμα αὐτῆς, ὅπερ οἱ δανείσαντες Βατοπεδῖνοι ἠρνοῦντο νὰ ἐπιστρέψωσιν· ἀλλ' ἔτη πολλὰ μετὰ ταῦτα ἡ Μονὴ τῆς Λαύρας ἦν πράγματι κατεστραμμένη, χρεωστοῦσα ἄπειρα εἰς Ἑβραίους ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἅτινα ἐπλήρωσεν ὁ Πατριάρχης Διονύσιος Γ' ὁ Βάρδαλις, οὗ τὸ ἐπώνυμον τοσοῦτον ἐλεεινὰ παρεμόρφωσεν ὁ Μελέτιος, ὀνομάσας πάρδαλιν, καὶ προσθεὶς καὶ ἀγρίαν.

Κατὰ τὸν χρονογράφον Κύριλλον Λαυριώτην, οὗ ἀποσημειώματα περὶ τῶν Πατριαρχῶν, Διονυσίου τούτου, Ἱερεμίου Γ' καὶ Ἀνθίμου Β', ἀνέκδοτα ὄντα δημοσιεύσομεν ἐν εὐκαιρίᾳ, οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ δανείσαντες τῇ Λαύρᾳ Ἑβραῖοι ἐκράτουν ἐνέχυρα «εἰκόνας, δισκοπότῃρα, σταυροὺς καὶ ἱερά τε,» ὁ δὲ Διονύσιος παρέλαβεν αὐτὰ, ἐκτίσε δὲ καὶ ἴδια οἰκῆματα ἐν τῇ Μονῇ, κατὰ τὸν Κρητὰ Μακάριον Τριγώνη, γράψαντα Προσκυνητάριον τῆς Λαύρας. Ἐντεῦθεν φανερόν καθίσταται ὅτι, καίτοι ἐπένετο καὶ ἐδυστύχει ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ἀνώτεροι ἱεράρχαι εἶχον πλοῦτον ἀρκοῦντα. Οὐδεμία ἀμφισβόλια ὅτι καὶ ἐν ἀρχαῖς

τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ αἱ μητροπόλεις ὑπέκυπτον εἰς χρέη βαρέα, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον· καὶ ὅμως οἱ ἀρχιερεῖς οὐδαμῶς ἐπένοντο· οὐδὲ δεικνύει, νομίζω, πενίαν στολὴ πολύτιμος καὶ κτήματα καὶ ἐγκόλπια πολύτιμα· ἐν τινι πατριαρχικῷ κώδικι σημειοῦται, ὅτι ἐδωρήθη τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυπριανοῦ ἐγκόλπιον «μαλαγματένιον, μὲ διαμάντια εἰς τὴν μέσην, ἐννέα μεγάλα καὶ τριγύρω ἕτερα δακτῶ καὶ μικρότερα εἰκοσιτέσσαρα καὶ τρία κρεμαστὰ σμαράγδια μὲ ἄλυσον μαλαγματένιαν.»

Ἄλλ' ἡμεῖς συγχωροῦμέν τινὰς αὐτῶν ἀδυναμίας, ἢ καὶ παρεκτροπὰς ἔστω, διότι ἐμερίμων καὶ περὶ τῶν κοινῶν, ἰδίᾳ δὲ περὶ τῆς ὑλικῆς εὐπραγίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, οὗ τὸ χρέος, καίπερ πληρωθὲν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου βοεβόδα, ἠϋξήσε καὶ πάλιν, συνεπῶς βέβαια διότι καὶ Πατριάρχαι ἀνέβαινον τὸν ὀρόνον πολυδάπανοι καὶ Τοῦρκοι βεζύραι φιλοχρήματοι. Ὁ πατριαρχικὸς κατάλογος τοῦ Μαθᾶ καὶ ὁ Μελέτιος ὀνομάζουσι τὸν Παρθένιον, τὸν Ὀξύν ἢ Νέον, πολυδάπανον· ὁ δὲ Διονύσιος Δ' ὁ Μουσελίμης καθηρέθη ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ πατριαρχείας, κατὰ τὸ ἀνέκδοτον ἔγγραφον, καθὼ «ἐν λόγοις βαρῦς, ἐν ἔργοις ἀτίθαστος, ἐν λήψεσιν ἄτεγκτος, ἐν ἀναλώμασι καὶ δαπάναις ἀλόγιτος.» Τὰ βαρέα χρέη ταῦτα μόλις δεκαπέντε ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Βασιλείου πληρωμὴν τῶν παλαιῶν, τοσοῦτον ἠϋξήσαν, ὥστε Πατριάρχαι τινες εἶδον αὐτὰ ἀθεράπευτα, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὁ μὲν Ἰωαννίκιος Β', ἀπὸ τῆς γ' πατριαρχείας παυθεὶς, ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν ὑπὸ τοῦ κοιαιστόρου ἢ τευτερτάρη, κατὰ Μελέτιον, διαμείνας δεκαῆξ ἡμέρας, ὁ δ' ἀπὸ Λαρίσσης Παΐσιος Α' ἐγένετο ἀφανῆς, ὁ δὲ Κύριλλος Γ' ἐξώσθη παρὰ τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ Δ', ἀπαιτοῦντος φόρον αὐτοῦ καὶ τοῦ προκατόχου Ἰωαννικίου, ἄλλοι δὲ τινες παρητοῦντο τοῦ ὀρόνου μεταβαίνοντες ὅπως ἡσυχάσωσι. Κατὰ συνέπειαν οὐδέποτε, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ μίαν δεκαπενταετίαν εἶδεν ὁ βοεβόδας Βασίλειος

πληρούμενον τὸν πόθον αὐτοῦ, ὅπως μὴ ὑποβάλλωνται οἱ ἀρχιερεῖς «εἰς φόρους καὶ ζητείας καὶ χαράτσια.»

ὑπεβλήθησαν λοιπὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἐπαρχίαι, καὶ ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν ἡ ἐπαρχία ἦν ἀπηλλαγμένη, ὡς λ. χ. ἡ Δρύστρα, ὁ νέος μητροπολίτης ἀπέτιε ποσὸν τι πρὸς ἐξόφλησιν τῶν χρεῶν τοῦ Πατριαρχείου. Οὕτως ὁ νέος Δρύστρας Μακάριος ὠρίσθη ὅπως πληρώσῃ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1651 τῆ μὲν Ἐκκλησίας 1000 γρόσια, τῷ δὲ Δήμῳ Ρούσῳ, εἰς ὃν ὤφειλεν ὁ Πατριαρχικὸς Θρόνος, 2000 γρόσια· νομίζω δὲ ἀναγκαῖον ἵνα εἶπω ὅτι τρία ἀκριβῶς ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου βοεβόδα τῆ 20 Αὐγούστου 1641 γενομένην ἀπόσβεσιν τῶν πατριαρχικῶν χρεῶν, ἀπεφασίθη ὅτι ποινὴ τῶν μὴ πληρωνόντων τὸν ὀρισθέντα φόρον ἀρχιερέων οὐδεμία ἄλλη ἢ ἡ καθαιρέσις· τοῦτο ἐπὶ Παρθενίου Β' τοῦ Ὁξύος, ἐφ' οὗ διὰ νέας συνοδικῆς ἀποφάσεως προσεκληθήθησαν ὅπως μετὰσχωσιν εἰς ἀπόσβεσιν τῶν χρεῶν τῆς Ἐκκλησίας οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ Θρόνου, ἐπικυρωθείσης καὶ ταύτης δι' ἰδίου τόμου, τῆ 6 Δεκεμβρίου 1645 ἐκδοθέντος ἐπὶ Ἰωαννικίου Β'. Τὸν τόμον ἀνενέωσεν Παρθένιος ὁ Ὁξύς τῷ 1650· ἐτηρεῖτο δὲ καὶ οὗτος καὶ ἡ περὶ τιμωρίας τῶν μὴ πληρωνόντων ἀρχιερέων ἀπόφασις αὐστηρότατα, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἀπείρων καθαιρέσεων καὶ τῶν ἔνεκα χρεῶν παραιτήσεων, ἅς ἀπαντῶμεν συνεχῶς ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς Κώδηξι τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἐν τῇ πολυτίμῳ Νομικῇ Συναγωγῇ τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, ἀποκειμένη εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου, καὶ ἐν τοῖς οὐχ ἦττον πολυτίμοις δύο κώδηξι τοῦ Κριτίου.

Καθ' ἕλον τὸν ΙΖ' αἰῶνα τὸ χρέος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπετίετο κατ' ὀλίγον καὶ βαθμηδὸν, τὸ μὲν διὰ ζητειῶν ἢ φόρων, οὕτως εἰπεῖν, ἐκτάκτων ἐπιβαλλομένων εἰς τὰς μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπὰς τοῦ Θρόνου τούτου, τὸ δὲ διὰ φόρων, εἰς οὓς ὑπεβάλλοντο οἱ χειροτονούμενοι ἀρχιερεῖς, τὸ δὲ ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Πατριαρχείου· τέταρτον εἶδος

φόρου, πρὸς συντήρησιν τοῦ κατὰ καιρὸν Πατριάρχου, ἐφεῦρε, κατὰ τὸν ἱστοριογράφον Μελέτιον Ἀθηνῶν, Παρθένιος ὁ Ὁξύς τροποποιήσας καὶ αὐξήσας τὰ τῶν ἀρχιερέων ἐμβατοίκια, τοὺς φόρους, δηλονότι, οὓς πληρώνουσιν οἱ ἱερεῖς διὰ τὴν αὐτοῖς παραχωρηθεῖσαν ἐνορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· φαίνεται δ' ὁμοίως ὅτι ὁ Πατριάρχης ἐνέμετο, ὡς ἰδίων φεούδων, τῶν εἰσοδημάτων καὶ ἐπαρχικῶν τινῶν, ἐνῶ αἱ λοιπαὶ ἀπέτιον τῇ Ἐκκλησίᾳ ποσὸν τι χρηματικὸν ἑτησίως διὰ τὰ χρέη τοῦ Πατριαρχείου· ἐκ τῶν κωδικῶν μανθάνομεν ὅτι ἐπλήρωνον :

τῷ 1641 ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Πρωγονιανῆς ἑτησίως ἄσπρα	5000
τῷ 1647 ὁ Βιδύνης ἔδωκε κατ' ἀποκοπὴν	» 32000
τῷ 1647 ἡ μητρόπολις Χαλδείας (ἀντὶ 100) ἑτησίως φλ.	80
τῷ 1651 ὁ Δρύστρας ἔδωκεν ἐφ' ἅπαξ	γρόσια 3000
τῷ 1652 ἡ μητρόπολις Γοθθίας (ἅπαξ 800 ἄσπρα) ἑτησίως	» 75
τῷ 1652 ὁ μητροπολίτης Βάρνης ἑτησίως	ἄσπρα 5000
τῷ 1653 ἡ μητρόπολις Λήμνου	» γρ. ρεάλια 100
τῷ 1653 ἡ μητρόπολις Σωζουπόλεως (καταστροφείσης) ἑτησίως	» φλωρία 5
τῷ 1653 ἡ μητρόπολις Βουθροντοῦ καὶ Γλυκέως ἑτησίως	» ἄσπρα 12000
τῷ 1655 ἡ μητρόπολις Δέρκων ἑτησίως	» φλωρία 40
τῷ 1662 ἡ μητρόπολις Καρπάθου	» ἄσπρα 10000
τῷ 1665 ἡ λαττώθη ὁ φόρος αὐτῆς ἑτησίως εἰς	» 7000
τῷ 1677 ἡ ἑξαρχία Λευκάδος ἑτησίως	» γρόσια 100

Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Πατριαρχείου μέρος τι ἦν ὠρισμένον πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν χρεῶν αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ Ἰωαννικίου Β' τῷ 1651 διορίζονται τρεῖς ἀρχιερεῖς, ἔργον ἔχοντες τὴν ἐπιστάσιαν ἐπὶ τῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας χρεῶν, ὅπως ταῦτα πληρώνωνται ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων· τότε ὁ Πατριάρχης ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν καὶ πρὸς

συντήρησιν αὐτοῦ τὰ ἀπὸ τῶν πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν γραμμάτων εἰσοδήματα, «τὰ ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ὠμοροφίου καὶ ἐπιτραχηλίου, τῶν συνήθων λειτουργιῶν, ὡς καὶ τῶν χειροτονιῶν διακόνων καὶ ἱερέων», ἐξήρесе δὲ καὶ τὰ εἰσοδήματα τοῦ Βοσπόρου, τῆς Μαρωνείας, τῆς Λιτίτζης κλπ. ἀγνοοῦμεν δὲ τί ἀφῆκεν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν διαχείρισιν, αὕτη ἐγένετο παρ' ἐπιτροπῆς ἐξ ἀρχιερέων· καὶ τοιαῦται ὠρίσθησαν πάντοτε καὶ κατὰ καιροὺς ἀντικαθιστάμεναι πολλά, ὡς τῷ 1641, τῷ 1651, τῷ 1676 καὶ ἄλλοτε, ἕως οὗ ἀνέτειλεν ἐποχὴ νέα διὰ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἱστορίαν καὶ διὰ τὸ ἄγαρι τοῦτο θέμα, περὶ ὃ ἀσχολούμεθα.

Καὶ αὕτη ἡ ἀνατολὴ ὑπάρχει, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ γράφοντος, τῆς φαναριωτικῆς εὐκλείας καὶ δυνάμεως. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς μάλιστα οἱ Φαναριῶται ἡγεμόνες ἀνῆλθον πρὸς ὀρόνους τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, πλείστα γενναῖαι εἰς χρήματα καὶ κτήματα ἐγένοντο εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς δωρεαί· καὶ τὰ Μοναστήρια αὐτὰ ἀπῆλαυσαν τῆς ἡγεμονικῆς αὐτῶν γενναιότητος καὶ οἱ γηραιοὶ πατριαρχικοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὀρόνοι ἐκάλυψαν τὴν γυμνότητά αὐτῶν, καὶ ράκη πλέον οὐδεὶς ἐβλεπεν εἰς Ἑλληνικοὺς Ὀρθοδόξους ναοὺς. Οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, μεγάλοι ἀντιπρόσωποι τοῦ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐθνικοῦ βίου, ἀνεκούφισαν καὶ τὸ μέγα βάρος τῶν χρεῶν τοῦ Πατριαρχείου, ὡς συνετέλεσαν εἰς πλουτισμὸν τοῦ Ἁγίου Γάβρου, οὗτινος ὁ Πατριάρχης περιήρχετο τέως ἐπαιτῶν, ὡς ἄλλοτε ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ. ὁ Α'.

Ὅστε, οὐδὲν ἄπορον ἐὰν βλέπωμεν ἄνευ ὀβολοῦ ἐπιχειροῦντα τὴν οἰκοδομὴν μεγάλου πατριαρχικοῦ ναοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Ἰερεμίαν Γ'.

Τότε, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τῶν ἀρχαίων χρεῶν μόλις κουφισθὲν, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπεβλήθη εἰς ἕτερα, ἐνῶ καὶ πρὸς τοσαύτας ἐπάλαιε δυσχερείας καὶ πειρασμοὺς καὶ καταδρομάς· οὕτως ὅτε ὁ Ἰερεμίας Γ' κατηγγέθη εἰς τὴν Πύλην ὡς ἐπίβουλος τῆς Τουρκικῆς δυ-

ναστείας καὶ φίλα φρονῶν τοῖς Ρώσσοις, ἀπολογηθεὶς ἠθωώθη, ἀλλ' ἀνάγκη ἦν ἔπως ἐνισχυθῆ ἢ ἀπολογία διὰ τοῦ ποσοῦ 50,000 γροσίων· καὶ τὰ χρήματα ταῦτα προσετίθεντο πιθανῶς εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν χρεῶν. Ἑτέρα δ' αἰτία τῆς αὐξήσεως τῶν χρεῶν, ἦν ὁ παρὰ τοῦ Πατριάρχου Κοσμᾶ Γ' ἀποδεκτὸς γενόμενος νέος πρὸς τὴν Ἰ. Πύλην φόρος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἄν διετηρήθη δασμοφορία τις τῆς Μ. Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Σουλτάνον, μετὰ τὸν Ἰερεμίαν Β'. καὶ πότε αὕτη ἐξέλιπε, οὐδὲν ἀκριβὲς γινώσκω. Φρονῶ ἕμῳς ὅτι μικρὸν τινα φόρον ἐξηκολούθουν παρέχοντες καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ Πατριάρχαι, οὐδεμίαν τοῦ φόρου τούτου δεχθέντες αὐξήσιν, ἐκτὸς μόνου τοῦ Κοσμᾶ Γ', ἠνείχετο δ' ἄκων τὴν κατάστασιν ταύτην καὶ ὁ Ἰερεμίας Γ'. Καθῆκον δ' εἰχον οὐχὶ μόνον περὶ τῆς οικονομικῆς δυσπραγίας τοῦ Πατριαρχείου νὰ φροντίζωσιν οἱ Πατριάρχαι, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐπαρχιῶν· οὕτω γράμμα τοῦ Ἰερεμίου Γ' προσκαλοῦν τοὺς Ὀρθοδόξους εἰς βοήθειαν τοῦ Φιλιππουπόλεως Νεοφύτου οἰκτρὰν παριστᾷ τὴν οικονομικὴν κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, τῷ 1720· ἕτερον δὲ προγενέστερον συνιστᾷ εἰς τὸ ἔλεος καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν Χριστιανῶν τὸν τότε μητροπολίτην Πισσιδείας, πενόμενον καὶ ἀναξιοπαθοῦντα.

Ἐν γένει κακοδαιμονία χρηματικὴ ἐλυμαίνετο τὰς μητροπόλεις πάσας καὶ τὰ πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ πενία ἦν γνώρισμα τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν πατέρων ἡμῶν, οὗς ὁ Γεννάδιος Σχολάριος πένητας Χριστοῦ ὠνόμαζεν.

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΔΕΩΝ.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ.

Αί ἐργασίαι τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς κατὰ τὸ ἔτος 1877 δύνανται, ὑπὸ τινα ἔποψιν, νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πιστὴ εἰκὼν τῆς οἰκονομικῆς τοῦ τόπου καταστάσεως. Ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς ἐν τῇ γείτοني ἐπικρατείᾳ ὁ πόλεμος λυμáίνεται τὴν καθόλου χρηματιστικὴν, αἱ προπαρασκευαί δὲ καὶ τῆς ἡμετέρας χώρας, ἐπιβαλλόμεναι ὑπὸ τῆς ἰσχύος τῶν πραγμάτων, διαταράττουσι καὶ τὴν ἐντὸς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος οἰκονομικὴν ἁρμονίαν, — ἀφ' ἐτέρου τὸ μέγα ἡμῶν χρηματιστικὸν καθίδρυμα, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα δύναται ἐκ τοῦ κύκλου αὐτῆς νὰ μαρτυρήσῃ κατὰ πόσον ἡ οἰκονομικὴ τοῦ τόπου δύναμις στηρίζεται ἐπὶ βαθυτέρων θεμελίων ἢ ἐπὶ λεπτοτέρας, τρόπον τινα, ἐπιφανείας, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνεμος τῶν περιστάσεων βεβαίως εὐχερέστερον διασκορπίζει.

Πρώτη τις ἔννοια εἶναι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀναπόφευκτος. Ἀπὸ 89,164,196 δρ. τῇ 31 Δεκεμβρίου 1873 ἀνέβη ὁ ἰσολογισμὸς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1876 εἰς 98,194,939 καὶ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1877 εἰς 110,265,287. Ἡ αὐξήσις τῶν ἐργασιῶν ἔχει τι ἐνδεικτικὸν, διότι ὑπολογίζεται εἰς 9 ἑκατομμύρια μεταξὺ τριῶν ἐτῶν (1873—76) καὶ εἰς 12 ἑκατομμύρια ἐντὸς ἐνὸς ἔτους (1877). Βεβαίως εἰς τὸ φαινόμενον τοῦτο πολλοὶ ἀνάγονται λόγοι, χωρὶς νὰ λησμονηθῶσιν οἱ προέχοντες, ἤτοι τὰ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν κατὰ τὴν δευτέραν ἑξαμηνίαν τοῦ 1877 δάνεια τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς. Προβαίνοντες ὁμῶς εἰς τὴν περαιτέρω τοῦ θέματος ἀνάλυσιν, θέλομεν ἰδεῖ τὴν σχετικὴν σημασίαν ὄλων ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν καθολικὴν ἔννοιαν τοῦ ἰσολογισμοῦ, ἀρκεῖ ἀπὸ τοῦδε ἡ παρατήρησις, ὅτι ἐνῶ κατὰ τὴν 30 Ἰουνίου 1877 ὁ ἰσολογισμὸς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς συνεποσοῦτο εἰς

99,208,286 δραχμάς, τῇ 31 Ἰουλίου ἀνέβη εἰς 99,502,100, — τῇ 31 Αὐγούστου εἰς 108,150,814, — τῇ 30 Σεπτεμβρίου εἰς 108,844,190, — τῇ 30 Ὀκτωβρίου εἰς 107,806,138, — τῇ 30 Νοεμβρίου εἰς 107,672,065, — καὶ τῇ 31 Δεκεμβρίου εἰς 110,265,287. Ἡ μεγαλειτέρα εἰς αὐξήσιν τάσις ἀπαντᾶται κατ' Αὐγουστον 1877.

Ἐν πρώτοις ἐξεταστέον τὰ πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν χρέη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας. Ἀπὸ 0 τῶ 1852 ἀνέβησαν ταῦτα εἰς 2,820,000 τῶ 1862, εἰς 18,054,666 τῶ 1872, — εἰς 18,734,256 τῶ 1876, καὶ εἰς 36,039,257 τῇ 31 Δεκεμβρίου 1877, ἤτοι ἐν διαστήματι ἐνὸς ἔτους σχεδὸν ἐδιπλασιάσθησαν. Ἡ γενικὴ αὕτη ἐκθεσις τῶν παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ χρεῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας δεῖται ἐπεξηγήσεως, διότι ἐν μέρει μὲν ἠγόρασεν ἡ Τράπεζα δημόσια χρεώγραφα ὡς πᾶς κεφαλαιούχος, ἐν μέρει δὲ ἀπὸ εἰδικῆς συμβάσεως ἐδάνεισε τῇ Κυβερνήσει. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκουσι 19,423,565 δρ. ἤτοι 5,497,122 δρ. ἔντοκα γραμμάτια, 506,221 τόκος τοιούτων, 336,700 ὁμολογίαι τῶν δανείων τῶν 6 ἑκατομ. δρ., 882,588 ὁμοίαι τοῦ δαν. τῶν 10 ἑκατομ. φρ., καὶ 12,200,933 ὁμ. τοῦ δαν. τῶν 26 ἑκατομ. φρ. — εἰς τὴν δευτέραν δὲ κατηγορίαν ἀνήκουσι 16,815,692 δρ. ἤτοι 2,059,537 ἰδιαιτέρα δάνεια πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ 14,556,155 δυνάμει τῶν συμβάσεων τῆς 17 Ἰουνίου καὶ 7 Νοεμβρίου 1877.

Περὶ μὲν τῆς πρώτης ἐπραγματεύθη ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρησις κατ' Αὐγουστον π. ἔ. ἐν φυλ. 54ῳ σελ. 286. Περὶ δὲ τῆς δευτέρας συμβάσεως σημειωτέον, ὅτι κυρωθεῖσα διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Νοεμβρίου 1877 ΧΜΘ' νόμου μετερρύθμισεν ὡς ἐξῆς τὴν προηγουμένην. Ἐν πρώτοις ἀνεβίβασε τὸ συνολογηθὲν δι' ἐκείνης δάνειον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ἀπὸ 14 εἰς 21 ἑκατομμύρια δρ. Ἀντὶ τῆς συμπεφωνημένης διὰ τὰ 14 ἑκατομ. καταβολῆς τοῦ ἡμίσεος ποσοῦ εἰς νομίσματα καὶ τοῦ ἡμίσεος εἰς

τραπεζογραμμάτια, συμφωνήθη διά τὰ υπόλοιπα 7 εκατομ. ἢ καταβολή ὅλου τοῦ ποσοῦ αὐτῶν εἰς τὸ τελευταῖον εἶδος. Καὶ ἡ ἐπιστροφή τῶν ληφθησομένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῇ αὐτῇ βάσει συμφωνήθη. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τόκον τοῦ ὅλου δανείου τοῦ 21 εκατομμυρίων, ἀπὸ 2 τοῖς ο]ο ὡς εἶχε συμφωνηθῆ προηγουμένως, κατεβιβάσθη εἰς 1 τοῖς ο]ο, ἐκτὸς τῶν μεταλλικῶν ποσοτήτων, ἐφ' ὧν διετηρήθη εἰς 2 τοῖς ο]ο· ἐκανονίσθη δὲ ἐν γένει ἡ τοκοφορία διὰ τὰ προκαταβληθέντα μὲν ποσὰ ἀπὸ τῆς 1 Νοεμβρίου 1877, ἐπὶ τῶν λοιπῶν δὲ καθόσον ἐνεργεῖται ἡ καταβολή αὐτῶν.

Ἡ ἐκδοσις τῶν τραπεζογραμματίων ἐκανονίσθη εἰς τρόπον ὥστε, ἐνόσω αἱ καταβολαὶ τοῦ προκειμένου δανείου εἶναι κατώτεραι τῶν 14 εκατομ., τὸ ποσὸν τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ τραπεζογραμματίων νὰ μὴ ὑπερβαίῃ τὰ 55 εκατομ. Καθόσον δὲ πραγματοποιεῖται καὶ τὸ υπόλοιπον τοῦ δανείου (7 εκατομ.), δύναται ἡ Τράπεζα νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῆς ἴσον ποσόν· ὁ ἀνώτατος ὅρος τῆς κυκλοφορίας τῶν τραπεζογραμματίων 66 εκατομ. Καθ' ὅσῃν ποσότητά ἡ Κυβέρνησις ἐπιστρέφει πρὸς τὴν Τράπεζαν τὸ δάνειον αὐτῆς, κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ ἡ τραπεζογραμματικὴ ταύτης κυκλοφορία περιορίζεται, διατηροῦσα τὴν ἀναγκαστικότητα αὐτῆς μέχρις ἀποπληρωμῆς τοῦ ὅλου δανείου τῶν 21 εκατομ. (1)

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ μεταλλικὸν ἀποταμίευμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ὑπεχρεώθη αὕτη ἵνα μέχρι τῆς 28 Φεβρουαρίου

(1) Ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία, ἀδρανοῦσιν αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸ μεταλλικὸν ἀποταμίευμα, πρὸς τὸ εἰς ἐμφάνισιν παθητικὸν καὶ πρὸς τὸ ποσὸν τῶν κυκλοφορούντων γραμματίων ὀργανικαὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης διατάξεις. Τὸ μετοχικὸν καὶ ἀποθεματικὸν αὐτῆς κεφάλαιον ἀποτελεῖ κανονικῶς τὸ ἥμισυ τοῦ ἐν γένει παθητικοῦ τῆς ἢ σύμβασις ὁμῶς ὀρίζει τὴν ἐκ τοῦ παθητικοῦ τούτου ἐκπτώσιν τοῦ δανείου τῶν 21 εκατομ. δρ., ὅπερ λογίζεται καὶ ἐπὶ τῆς ἰσχυούσης ἀντιπροσωπεύσεως ἐν γένει τοῦ παθητικοῦ.

ἔ. ἔ. καταρτίσῃ αὐτὸ ἐκ 12 $\frac{1}{2}$ εκατομ. δρ. Πρέπει πρὸς τὴν πρόνοιαν ταύτην νὰ συνδυασθῇ ἡ συμφωνία, ὅτι αἱ εἰς μεταλλικὸν χορηγήσεις πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν λογίζονται ὡς ἀποτελοῦσαι μέρος τοῦ ἐν λόγῳ ἀποταμιεύματος. Ὡστε ἐντὸς τῶν ὄρων τῆς ἀνά χειρὸς συμβάσεως, ὑποτιθεμένου ὅτι τὸ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ληπτέον μεταλλικὸν ἀνέρχεται εἰς 7 εκατομ., τὸ κανονικὸν εἰς νομίσματα ἀποταμίευμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης δύναται νὰ καταβῆ μέχρι 5 $\frac{1}{2}$ εκατομ. δρ. Παρατηροῦμεν ἐν τούτοις τὴν ἐπομένην κατὰ τὸ μεταλλικὸν ἀποταμίευμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης κίνησιν ἐν τῇ τελευταίᾳ ἑξαμηνίᾳ.

1877	ἐν τῇ ἡμεδαπῇ	ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ	τὸ ὅλον
30 Ἰουνίου	13,472,029	1,260,145	14,732,174
31 Ἰουλίου	11,864,561	1,866,401	13,730,962
31 Αὐγούστου	11,471,886	7,419,797	18,991,683
30 Σεπτεμβρίου	9,454,369	7,809,341	17,263,710
31 Ὀκτωβρίου	9,644,912	8,276,760	17,921,672
30 Νοεμβρίου	10,127,393	5,195,461	15,322,854
31 Δεκεμβρίου	10,818,622	4,044,674	14,863,296
Μέσοι ὄροι	10,979,110	5,124,654	16,119,478

Ἡ ἐννοια τῶν μεταλλικῶν προμηθειῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης εἶναι ἐνδεικτικὴ. Προξενεῖ ἐντύπωσιν ἡ σμικρότης αὐτῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κατὰ τοὺς δύο πρώτους μῆνας. Ἡ κατὰ τοὺς λοιποὺς ἀναβάσεις του συνδέεται πρὸς τὸν κύκλον τῶν ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς τραπεζικῶν ἐργασιῶν, πρὸς τὰς ὁποίας δὲν φαίνεται ἀλλοτρία ἢ προμηθευτικὴ ἀποστολή τοῦ τελευταίου δανείου τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως. Πρέπει νὰ προστεθῇ πρὸς γενικωτέραν κατανόησιν, ὅτι κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1872 τὸ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μεταλλικὸν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἦτο πολὺ μεγαλείτερον, 7,074,111 δρ., καὶ ὅτι ἀπὸ 4,102,212 μετὰ ἐν ἔτος, ἐλογίζετο εἰς 3,943,153 κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1876. Ὅπως δὴποτε, τό γε νῦν ἔχον, τέσσαρα ἐκατομμύρια δρα-

χμῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, διαθέσιμα ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς σημαντικὸν ἐφόδιον οὐχὶ μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς καλῆς τοποθετήσεως του (κατὰ τὴν κατάστασιν τῆς 30 Νοεμβρίου 1877 ὑπῆρχον 3,955,599 δρ. παρὰ τοῖς ἐν Λονδίνῳ Ροθσχίλδ), ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεώς του.

Βεβαίως ἐν τῇ ἐσωτερικῇ οἰκονομίᾳ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, μετ' ἔλην τὴν ὑπάρχουσαν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν τῶν τραπεζογραμματίων της, σημαντικώτερον τοῦ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μεταλλικοῦ εἶναι τὸ ἐν τοῖς ταμείοις τῆς Τραπεζῆς ὑπάρχον. Ἔχει ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἰδιοφυᾶ τινὰ δύναμιν, ἥτις στηρίζει τὰς σαλευομένας καρδίας τῶν χρηματοθηρευτῶν, καὶ ἔταν ἀκόμη δὲν εἶναι εἰς τὰς χεῖρας των. Ἐπομένως παρατηροῦμεν ὅτι ἐνῶ κατὰ τὸν ἰσολογισμὸν τῆς 31 Δεκεμβρίου 1877 ἔλαβεν ἡ Κυβέρνησις ἐκ τοῦ δανείου τῶν 21 ἑκατομμυρίων 14,556,155 δραχμῶν, μένει ἄγνωστον ἐκ τῶν δημοσιευομένων μηνιαίων καταστάσεων πόσον ἀκριβῶς μεταλλικὸν περιέχεται ἐν τῷ ποσῷ τούτῳ. Μόναί δύο καταστάσεις τῆς 31 Ἰουλίου καὶ 30 Σεπτεμβρίου 1877 ἀναφέρουσι δόσεις μεταλλικῶν ποσῶν, 1,262,520 δρ. ἢ μὲν, καὶ 481,092 δρ. ἢ δὲ. Ὑποθέτω ὅτι ἐνεκα τῶν ἐξωτερικῶν ἰδίως προμηθειῶν αἱ εἰς μεταλλικὸν καταβολαὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἠδύναντο νὰ ἀναβιβασθῶσι πολὺ περισσότερον. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα εἰς ὀλιγὴν πραγματοποιήσιν τοῦ δανείου τῶν 21 ἑκατομ. δρ. ὀφείλει ἔτι 6,433,845 δρ., ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ἂν τὰ $\frac{2}{3}$ πρέπει νὰ εἶναι εἰς μέταλλον, ἰδοὺ ὅτι ἡ Τράπεζα, ἔχουσα κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1877 ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ 14,863,296 δρ. θὰ καταβιβάσῃ αὐτὸ εἰς $10 \frac{1}{2}$ περίπου ἑκατομμύρια, δηλαδή πολὺ ἄνω τοῦ ἐλαχίστου ὅρου τῶν συμβάσεων, ὅστις ὡς ἐξετέθη εἶναι $5 \frac{1}{2}$ ἑκατομ. Πρόδηλον οὕτως κατὰ πόσον ἡ ἔποψις αὐτῆ συνδέεται πρὸς ἰδιαιτέραν πολλῆς σημασίας τραπεζικὴν πρόνοιαν, ἥτις φέρει κατὰ νοῦν τὰ μεταλλικὰ ἀποτα-

μιεύματα ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς, ὡς π. γ. τὸ κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1875 ἄνω τῶν $18 \frac{1}{4}$ ἑκατομμυρίων.

Ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα ἔρευνα ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια χρέος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς πρὸς τοὺς κομιστὰς αὐτῶν. Ἀποτελοῦσιν οὗτοι τὸ εὐαισθητότερον μέρος τῆς τραπεζικῆς οἰκονομίας, οἱ μεγαλείτεροι κίνδυνοι τῆς ὁποίας ἀρχονται ἀφ' στιγμῆς κλονισθῆ τοῦ τραπεζογραμματίου ἢ πίστις. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ 31,796,012 δρ. εἰς ἃς συνεποσοῦτο ἡ κυκλοφορία τῶν γραμματίων τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1872, ἀνέβη αὕτη εἰς 37,386,664 τῇ 31 Δεκεμβρίου 1873, ἵνα μετὰ τρία ἔτη, τῇ 31 Δεκεμβρίου 1876, καταβῆ εἰς 36,034,217 καὶ κατὰ τὴν 30 Ἰουνίου 1877 ἔτι μᾶλλον εἰς 34,585,742. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν δευτέραν ἑξαμηνίαν τοῦ 1877 παρατηρεῖται ἀντίστροφος κίνησις, ὡς ἐξῆς :

1877	Δραχμαὶ	1877	Δραχμαὶ
30 Ἰουνίου	34,585,742	31 Ὀκτωβρίου	42,694,239
31 Ἰουλίου	36,227,563	30 Νοεμβρίου	42,295,996
31 Ἀυγούστου	45,159,217	31 Δεκεμβρίου	43,663,815
30 Σεπτεμβρίου	44,680,996		

Κατὰ τὰς μεταξύ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς συμβάσεις ἠδύνατο ἡ τελευταία, ἀναλόγως τοῦ μέχρι τοῦδε καταβληθέντος ἐκ τοῦ δανείου τῶν 21 ἑκατομμυρίων ποσοῦ, νὰ ἀναβιβάσῃ τὴν κυκλοφορίαν τῶν τραπεζογραμματίων της ἄνω τῶν 60 ἑκατομ. δραχ. Ὅστε ὁ περιορισμὸς οὗτος τῶν ἰστίων τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς εἰς $43 \frac{1}{10}$ ἑκατομ. σχετίζεται πρὸς τοὺς καιροὺς καὶ τὴν ἀναγκαίαν κατ' αὐτοὺς οἰκονομίαν.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἐξεταστέον τὸ γενικὸν χαρτοφυλάκιον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς. Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν α) τὸ μεταλλικὸν αὐτῆς δρ. 14,863,296, β) τὸ προσημειωθὲν χρέος τῆς ἐπικρατείας δρ. 36,039,257, γ) τὰ πάγια, τρόπον τινὰ, πρὸς τοὺς ἰδιώτας δάνεια ἐπὶ ὑποθήκῃ, ἀναβιβα-

ζόμενα εις 31,630,882 δρ. (1), και δ') διαφόρους άλλας τραπεζικὰς ἀξίας αναβιβαζόμενας εις 3,648,782 δρ. (2), τὸ ὑπόλοιπον ἐν τῷ ἰσολογισμῷ τῆς 31 Δεκεμβρίου 1877 ποσόν, ἦτοι 24,083,028 δραχμαί, ἀνήκουσιν εἰς τὸ κυρίως τραπεζικὸν χαρτοφυλάκιον διαιρούμενον ὡς ἐξῆς: 15,703,639 δρ. εἰς προεξοφλήσεις, 5,682,368 εἰς γεωργοκτηματίας ἐπὶ προσωπικῇ ἐγγυήσει και 2,717,010 εἰς ἀνοικτοὺς λ]σμοὺς. Πρὸ ἑνὸς ἔτους αἱ μὲν προεξοφλήσεις ἀνήρχοντο εἰς δρ. 17,420,998, αἱ δὲ πρὸς τοὺς γεωργοκτηματίας χορηγηγίαι εἰς 6,246,283, οἱ δὲ ἀνοικτοὶ λ]σμοὶ εἰς δρ. 2,321,060, τὸ ὅλον δρ. 25,988,342. Ὡστε ὑπάρχει ἐλάττωσις ἐν ἔτει 1877 κατὰ 2 σχεδὸν ἑκατομ. δρ., τὸ πλεῖστον ἐν τῇ κατὰ τὸ συνάλλαγμα κυριωτάτῃ τραπεζικῇ ἀποστολῇ.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων θεμάτων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἐκτίμησιν τῶν τραπεζικῶν ἐν γένει πορισμάτων, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὴν κυκλοφορίαν τῶν τραπεζογραμματίων, διότι ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἀναγκαστικῇ, ὑπάρχουσιν ἕτερα τρία κυριωτάτου χαρακτῆρος. Ἀφορᾷσι ταῦτα α') τὰς παρὰ τῇ Τραπεζῇ καταθέσεις, μαρτυρούσης τῆς κινήσεως αὐτῶν τὸν βαθμὸν τῆς κοινῆς ἐμπιστοσύνης, β') τὰ διδόμενα μερίσματα, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸν

(1) Τὸ ποσὸν τοῦτο ὑποδιαιρεῖται εἰς δάνεια πενταετῆ (ἀπλᾶ) δρ. 18,025,100 ἐπ' ἀνοικτῷ λ]σμῷ δρ. 12,134,871 χρεωλυτικὰ δρ. 682,830 ἐπὶ ἐνεγύρω, χρυσοῦ ἀργύρου κλπ. 737,081. Κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1876 τὸ ὅλον ποσὸν ἀνεβιβάζετο εἰς δρ. 34,003,718 ὥστε ἡ πρὸς τὴν ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν τραπεζικὴ βοήθεια ἠλαττώθη κατὰ $2\frac{4}{10}$ ἑκατομ. δρ. κατὰ τὸ ἔτος 1877.

(2) Ἦτοι 356,202 δρ. εἰς Ἑλλ. Ἀτμοπλοῖαν και 309,000 δρ. εἰς άλλας Ἑταιρίας 1,071,837 εἰς καταστήματα τῆς Τραπεζῆς 1,081,455 εἰς καθυστερήσεις προεξοφλήσεων 18,105 εἰς ὁμοίας χρεωλυτικῶν δανείων 168,874 εἰς διάφορα συναλλάγματα και γραμμάτια 348,367 εἰς κτήματα ὀφειλετῶν κατακυρωθέντα τῇ Τραπεζῇ 137,517 εἰς ἐξοδα ἐγκαταστάσεως, ὑλικῶν, κιβώτια κλπ. 90,088 εἰς δικαστικὰς προκαταβολὰς 67,390 εἰς ἀπαιτήσεις ἐπισφάλεις. Κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1876 τὸ ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω θεμάτων τραπεζικὸν κεφάλαιον ἀνήρχετο εἰς δρ. 3,681,648.

τελικὸν σκοπὸν, και γ') τὰς τιμὰς τῶν Τραπεζικῶν μετοχῶν, οὔσας τὸ πόρισμα τῆς γενικῆς καταστάσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς καταθέσεις, δύνανται αὐταὶ νὰ διαιρεθῶσιν εἰς ἀτόκους, ἐντόκους και ἐπὶ ὁμολογίαις· αἱ πρῶται ἀναβιβάζονται εἰς δρ. 2,741,773, αἱ δεύτεραι (ἀποδοτέαι δι' ἀνοικτοῦ λ]σμοῦ και μετὰ ἕνα μέχρις ἕξ μηνῶν) εἰς δρ. 2,472,175 και αἱ τρίται εἰς δρ. 24,027,976. Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ἐτι ἀπὸ τῆς 31 Δεκεμβρίου 1876 ὑπάρχει αὐξήσις εἰς τὰς ἀτόκους καταθέσεις κατὰ $\frac{1}{2}$ περίπου ἑκατομ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ διδόμενον κατὰ τὴν β' ἑξαμηνίαν τοῦ 1877 μέρημα, ἀναβαίνει τοῦτο κατὰ μετοχὴν εἰς δραχ. 116 $\frac{1}{2}$ (ἐξ ὧν ἀφαιρετέος ὁ φόρος 2 τοῖς ο]ο ἦτοι δρ. 2,33 και 0,55 διὰ τὸ χαρτόσημον). Τὸ μέρημα τοῦτο ἴσον πρὸ τῆς ἀ' ἑξαμηνίας 1877, εἶναι ἀνώτερον ὅλων τοῦ πρὸ τοῦ 1873 δοθέντων, και δὲν ἀπέχει πολὺ τοῦ κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος προκύψαντος ἐν ὅλῳ, διότι 2,097,000 δρ. κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1877 και 2,151,900 κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1876.

Ἡ ἐποψις τῆς ἀγοραίας ἀξίας τῶν μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς δὲν εἶναι βεβαίως ἀσχετος πρὸς τὸ διδόμενον μέρημα και πρὸς τὴν ποικιλίαν ἐκείνην τῶν οἰκονομικῶν αἰτίων, τὰ ὁποῖα ὠθοῦσι τὰς πιστωτικὰς ἐν γένει ἀξίας εἴτε πρὸς τὰ ἄνω εἴτε πρὸς τὰ κάτω. Κατὰ Ἰανουάριον 1873 αἱ μετοχαὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἐπωλοῦντο ἐν Ἀθήναις 2,910 δρ., κατὰ Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀνέβησαν εἰς δρ. 3,000. Μετὰ δύο ἔτη ἀνέβη ἡ τιμὴ τῶν εἰς δρ. 3,300 και τὸν Δεκέμβριον 1875 εἰς δρ. 3,400. Δὲν νομίζω ὅτι εἶχον ὑπερβῆ σταθερῶς τὸ ποσὸν τοῦτο κατὰ πολὺ, ὅτε αἱ περιστάσεις τοῦ 1876 ἐγέννησαν τὴν πρὸς κατάπτωσιν τάσιν· οὕτω 3,315 δρ. κατὰ Μάρτιον 1876 και 3,290 κατ' Ἀπρίλιον—3,060 κατὰ Ἰούλιον 1877 και 3,025 κατὰ Δεκέμβριον—3,000 κατὰ τὴν 5 Ἰανουαρίου 1878 και 2,995 κατὰ τὴν 11ην.

Ἀπέναντι τῶν τιμῶν τοῦ 1875, αἱ τελευταῖαι, περι-

λαμβάνουσαι και τὸ πληρωτέον μέρος, μαρτυροῦσι κατάπτωσιν τῶν μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς μέχρι $\frac{1}{2}$ περίπου. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν τὴν σύγκρισιν αὐτῶν καὶ πρὸς τὰς τιμὰς τοῦ 1873, μεθ' ὧν συναγωνίζονται, καὶ τοὶ οἱ οικονομικοὶ ὄροι ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν εἶναι ἤδη κατὰ πολὺ βαρύτεροι. Βεβαίως ὑπάρχουσι καὶ δεινότεροι. Ἄλλ' ὁμοιάζουσι οἱ πιστωτικοὶ ὄργανισμοὶ τὴν ἐλαστικότητα τῶν ζωικῶν· συστελλόμενοι καὶ ἀναπτυσσόμενοι κατὰ τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν, ἐκπληροῦσι τὸν προορισμὸν των.

ΠΩΣ ΠΛΗΡΩΝΟΝΤΑΙ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΧΡΕΗ.

Ἡ ἀπὸ τῶν δημοσίων χρεῶν ἀπαλλαγὴ δύναται νὰ γίνῃ κατὰ διαφόρους τρόπους. Ὑποθέτω ὅτι πρόκειται περὶ λαοῦ ἔχοντος μέγα ἐφ' ἑαυτοῦ κράτος· δύναται οὗτος νὰ ἐκθέσῃ εἰς ἐκούσιον πλειστηριασμὸν τὰ κτήματά του καὶ νὰ πληρώσῃ μέχρι λεπτοῦ τὰ χρέη του. Ἐὰν τὰ δημοσία χρέη εἶναι ἐξωτερικά, ξέναι ἐπικράτεια δύνανται νὰ καταφύγῃ καὶ εἰς τὸν ἀναγκαστικὸν πλειστηριασμὸν τῶν κτημάτων τῆς ὀφειλέτιδος, ἅμα ἔχῃ μεθ' ἑαυτῶν τὴν ἀπαιτουμένην ἰσχύον.

Ἄλλὰ ἐκτὸς τῆς ἀπολύτου ταύτης ἐννοίας, ἡ ἀπαλλαγῆσις τῶν δημοσίων κτημάτων πρὸς τὸν σκαπὸν τῆς ἐξοφλήσεως τῶν δημοσίων χρεῶν δὲν εἶναι ἄγνωστος εἰς τὴν οικονομικὴν πρακτικὴν. Ἀρκεῖ νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι οἱ τόχοι τῶν χρεῶν εἶναι ἀνώτεροι τοῦ εἰσοδήματος τῶν κτημάτων, ἵνα βεβαιωθῇ τὸ συμφέρον εἰς τὴν διὰ τούτων ἀπόσβεσιν ἐκείνων.

Ὡς μέθοδος τις πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ πτώχευσις τῆς ὀφειλέτιδος ἐπικρατείας, εἴτε ὑπὸ τὸν γενικὸν χαρακτήρα

τῆς χρεωκοπίας ὅτε οὐδὲν δίδεται τοῖς δανεισταῖς, εἴτε ὑπὸ τὸν ἰδιαίτερον τῆς μερικῆς μόνον πληρωμῆς αὐτῶν.

Πρὸς τὴν μέθοδον ταύτην δὲν ἔχει τι κοινὸν ἡ οικονομικὴ, τρόπον τινα, ἐξανάγκασις τῶν δανειστῶν τῆς ἐπικρατείας, ἵνα ἐπὶ ἀμέσῳ προσφορᾷ τῶν παγίων αὐτῆς χρεῶν δεχθῶσι τὴν καταβίβασιν τοῦ ἀρχικῶς συμπεφεωμένου τόκου αὐτῶν. Ἡ μέθοδος αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον τῶν δικαιωμάτων τοῦ ὀφειλέτου, τὰ ὅποια ἀντίκεινται εἰς τὴν αἰωνίαν ἐξάρτησιν αὐτοῦ.

Ἡ χρεωλυτικὴ μέθοδος συνίσταται εἰς τὴν κατάρτισιν ἰδιαίτερου κεφαλαίου αὐξανομένου, διὰ τῶν συνθέτων τόκων καὶ ἐξοφλοῦντος, ἐν καιρῷ εὐθέτῳ δι' ἐξαγορᾶς, ἀνάλογον ποσὸν τῶν δημοσίων χρεῶν. Ἀρκεῖ νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι δὲν ὑπάρχει περίσσευμα ἐσόδων ἐν τοῖς προϋπολογισμοῖς τῆς ἐπικρατείας, καὶ ὅτι αἱ ἀνάγκαι τοῦ δημοσίου θησαυροῦ ἀπορροφῶσι τὸ ὅπωςδῆποτε σχηματισθὲν χρεωλυτικὸν ταμεῖον, ἵνα κατανοήσῃ τὴν ὑπολανθάνουσαν ἐν αὐτῷ πλάνην.

Ἡ καλλιτέρα μέθοδος εἶναι ἡ διὰ τῶν περισσευμάτων τῶν δημοσίων ἐσόδων ἐξοφλήσις τῶν δημοσίων χρεῶν. Παρατηροῦμεν αὐτὴν ἐν ἰσχύϊ ἐν Ὁλλανδίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Ἀμερικῇ κλπ. Πολλάκις αἱ ἠνωμένα Πολιτεῖαι διὰ τῆς ἀπλῆς ταύτης μεθόδου ἀπηλλάχθησαν τῶν δημοσίων αὐτῶν χρεῶν· καὶ νῦν ἐτι δι' αὐτῆς ἀνευδρότως ἐργάζονται εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ βαρυτάτου χρέους, τὸ ὅποιον ἐπέβαλεν αὐταῖς ὁ περὶ τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος φοβερὸς τῆς παρελθούσης δεκαετηρίδος ἀγὼν.

Ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν λειτουργίαν τῆς μεθόδου ταύτης δύναμις θελήσεως καὶ πνεῦμα συνεχείας, τῶν ὁποίων ἰδοῦ ἐνδεικτικοὶ τινὲς ἀριθμοὶ ἐκ τῆς Μεγάλης Δημοκρατίας τῆς Ἀμερικῆς. Κατὰ τὰς δύο χρήσεις 1876—77 καὶ 1877—78 ὑπῆρξεν ἐν αὐτῇ περίσσευμα ἐσόδων $62 \frac{1}{2}$ ἑκατομ. δολλάρια, ἧτοι 375 ἑκατομ. δραχ. τὰ ὅποια ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ δημοσίου χρέους. Ἀπὸ τοιαύτης πρακτικῆς, ὑπολογιζόμενον τὸῦτο ἐν ἔτει 1865 εἰς 2,742,300,428 δολλάρια, κατέπεσεν ἐν ἔτει 1877 εἰς 2,046,027,066, ἧτοι ἐντὸς 12 ἐτῶν ἐξωφλήθη κατὰ πλεόν τοῦ τετάρτου!